

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta

Demografie:
Demografie se sociální geografii

Tomáš Čebiš

Nezaměstnanost v České republice a v EU: metodika, trendy a struktury

Unemployment in the Czech Republic and EU: methodology, trends
and structure

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: prof. RNDr. Jitka Rychtaříková, CSc.

Praha, 2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 15. 8. 2014

.....

Poděkování:

Touto cestou bych chtěl poděkovat své školitelce prof. RNDr. Jitce Rychtařikové, CSc. za odborné vedení této práce a za její cenné rady a připomínky. Dále bych chtěl poděkovat své rodině za všeobecnou podporu a možnost studovat na vysoké škole.

Nezaměstnanost v České republice a v EU: metodika, trendy a struktury

Abstrakt

Nezaměstnanost je jedním z nejdiskutovanějších problémů dnešní doby. Cílem bakalářské práce je analyzovat a popsat vývoj nezaměstnanosti v České republice podle demografických atributů a následně provést komparaci s vybranými státy Evropské unie. Práce se rozděluje na teoretickou a analytickou část. V teoretické části je uvedena metodika a popsána nezaměstnanost. Analytická část se zabývá vývojem nezaměstnanosti v České republice z různých demografických hledisek pomocí údajů z Českého statistického úřadu a Ministerstva práce a sociálních věcí. V druhé části analýzy se porovnává vývoj nezaměstnanosti v České republice a ve vybraných státech Evropské unie pomocí údajů z databáze evropského statistického úřadu. Pro analýzu jsou využity vhodné ukazatele.

Klíčová slova: nezaměstnanost, metodika, trendy, věk, pohlaví, vzdělání, Česká republika, Evropská Unie

Unemployment in the Czech Republic and EU: methodology, trends and structure

Abstract

Unemployment is one of the most debated issues of our time. The aim of the thesis is to analyze and describe the development of unemployment in the Czech Republic by demographic attributes and then make a comparison with selected countries of the European Union. The work is divided into theoretical and analytical part. The theoretical part describes the methodology and unemployment. The analytical part deals with the development of unemployment in the Czech Republic from various demographic characteristics using data from the Czech Statistical Office and the Ministry of Labour and Social Affairs. In the second part of the analysis compares the evolution of unemployment in the Czech Republic and in selected European Union countries using data from the European Statistical Office. For the analysis are used appropriate indicators.

Keywords: unemployment, methodology, trends, age, sex, education, Czech Republic, European Union

Obsah

Seznam zkratk	8
Seznam tabulek	9
Seznam obrázků	10
1 Úvod	11
1.1. Cíl práce a hypotézy	12
1.2 Struktura práce	12
1.3 Diskuze s literaturou	13
2 Metodika	15
2.1 Ekonomicky aktivní a neaktivní obyvatelstvo v ČR	15
2.2 Změna metodiky výpočtu nezaměstnanosti	15
2.3 Zdroje dat	16
2.4 Použité ukazatele	17
3 Nezaměstnanost	20
3.1 Druhy nezaměstnanosti	21
3.1.1 Nezaměstnanost podle příčiny jejího vzniku	21
3.1.2 Nezaměstnanost podle času	22
3.1.3 Nezaměstnanost podle dobrovolnosti	23
3.1.4 Státní politika zaměstnanosti	23
3.2 Zákon o zaměstnanosti	24
3.3 Důsledky nezaměstnanosti	25
3.3.1 Rizikové skupiny	26
3.3.2 Sociální podpora v ČR a EU	32
3.3.3 Programy v nezaměstnanosti	34
4 Vývoj nezaměstnanosti v ČR a EU	36
4.1 Míra ekonomické aktivity podle věkových skupin a krajů Česka	36
4.1.1 Míra ekonomické aktivity podle věkových skupin	36
4.1.2 Míra ekonomické aktivity podle krajů Česka	38
4.2 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti a registrované míry nezaměstnanosti v ČR	39
4.3 Vývoj míry nezaměstnanosti podle věkových skupin, dosaženého stupně vzdělání a podle krajů Česka	40

4.3.1 Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin.....	40
4.3.2 Míra nezaměstnanosti podle stupně dosaženého vzdělání	44
4.3.3 Regionální diferenciacie nezaměstnanosti v Česku	47
4.4 Komparace vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v ČR a vybraných zemích EU	49
4.4.1 Vývoj míry zaměstnanosti.....	50
4.4.2 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti.....	52
4.4.3 Index nezaměstnanosti žen.....	56
4.4.4 Komparace míry nezaměstnanosti podle věkových skupin mezi EU (28), ČR a sousedními státy	57
5 Závěr	58
Seznam použité literatury a dat.....	60

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EA	Ekonomicky aktivní
ESF	Evropský sociální fond
EU	Evropská unie
Eurostat	Evropský statistický úřad
IKT	Informační a komunikační technologie
ILO	Mezinárodní organizace práce
LFS	Labour Force Survey
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OZP	Osoba zdravotně postižená
PVS	Portál veřejné správy
SIF	Statistics In Focus
ÚP	Úřad práce
VŠPS	Výběrové šetření pracovních sil

Seznam tabulek

Tab. 1 – Míra ekonomické aktivity obyvatelstva podle věkových skupin, muži a ženy, Česko, roky 1993, 2008, 2009 a 2012 (údaje v %)	37
Tab. 2 – Míra ekonomické aktivity obyvatelstva dle krajů, muži a ženy, Česko, roky 1993, 2008, 2009 a 2012 (údaje v %)	38
Tab. 3 – Procentuální podíl počtu nezaměstnaných podle věkových skupin, muži a ženy, Česko, roky 1993, 2008, 2009 a 2012.....	44
Tab. 4 – Procentuální podíl počtu nezaměstnaných podle stupně dosaženého vzdělání, muži a ženy, Česko, roky 1993, 2008, 2009 a 2012	46
Tab. 5 – Index nezaměstnanosti žen, EU (28), ČR a sousední státy, 2000 - 2013.....	56
Tab. 6 – Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin, muži, ženy, obě pohlaví, EU (28), ČR a sousední státy, 2013	57

Seznam obrázků

Obr. 1 – Vývoj obecné míry nezaměstnanosti a míry registrované nezaměstnanosti, obě pohlaví, Česko, 1993 - 2012	39
Obr. 2 – Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin, muži, Česko, roky 1993 a 2012	41
Obr. 3 – Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin, muži, Česko, roky 2008 a 2009	41
Obr. 4 – Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin, ženy, Česko, roky 1993 a 2012.....	42
Obr. 5 – Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin, ženy, Česko, roky 2008 a 2009.....	43
Obr. 6 – Míra nezaměstnanosti podle stupně dosaženého vzdělání, muži, Česko, roky 1993, 2008, 2009 a 2012.....	45
Obr. 7 – Míra nezaměstnanosti podle stupně dosaženého vzdělání, ženy, Česko, roky 1993, 2008, 2009 a 2012.....	45
Obr. 8 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, muži, Česko, 1993.....	47
Obr. 9 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, muži, Česko, 2012.....	47
Obr. 10 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, ženy, Česko, 1993	48
Obr. 11 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, ženy, Česko, 2012	48
Obr. 12 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, muži, Česko, 2008.....	48
Obr. 13 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, muži, Česko, 2009.....	48
Obr. 14 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, ženy, Česko, 2008	49
Obr. 15 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, ženy, Česko, 2009	49
Obr. 16 – Vývoj míry zaměstnanosti, muži, EU (28), ČR a sousední státy, 2000–2013	50
Obr. 17 – Vývoj míry zaměstnanosti, ženy, EU (28), ČR a sousední státy, 2000–2013	51
Obr. 18 – Vývoj míry zaměstnanosti, muži a ženy, EU (28), ČR a sousední státy, 2000.....	52
Obr. 19 – Vývoj obecné míry nezaměstnanosti, muži, EU (28), ČR a sousední státy, 2000–2013	53
Obr. 20 – Vývoj obecné míry nezaměstnanosti, ženy, EU (28), ČR a sousední státy, 2000–2013	54
Obr. 21 – Vývoj obecné míry nezaměstnanosti, muži a ženy, EU (28), ČR a sousední státy, 2000–2013.....	55

Kapitola 1

Úvod

Nezaměstnanost je jedním z hlavních a nejsledovanějších ukazatelů stavu ekonomiky (Cahlík a kol. 2010). Nezaměstnaný je definován jako člověk, který je schopný práci vykonávat a aktivně ji hledá, přestože ji nemůže najít. Závažným ekonomickým problémem je dlouhodobá nezaměstnanost. Při dlouhodobé nezaměstnanosti osoba nemá zaměstnání déle než jeden rok (Mareš 1998). Pro měření nezaměstnanosti se užívá ukazatel míry nezaměstnanosti, který je poměrem počtu nezaměstnaných k obyvatelstvu ekonomicky aktivnímu (Buchtová 2002).

Mareš (1998) píše o nezaměstnanosti evidované už od roku 1990 v Československé republice. V České republice byla nezaměstnanost v první polovině 90. let nízká oproti ostatním postkomunistickým zemím. Míra nezaměstnanosti v ČR nikdy nepřekročila dvoucifernou hranici, na rozdíl od srovnatelných zemí bývalé RVHP (Maďarsko, Slovensko, Polsko a NDR). Dále Mareš (1998) vytvořil tabulku vývoje nezaměstnanosti v ČR po roce 1990, kde ze statistické ročenky trhu práce v ČR a časové řady trhu práce v ČR z MPSV (1996) převzal data a zjistil, že v ČR byla v roce 1991 míra nezaměstnanosti 4,13 %, v roce 1992 2,57 % a v roce 1993 3,52 % (Mareš 1998).

Od roku 1993 počítáme nezaměstnanost v České republice, kdy byla obecná míra nezaměstnanosti 4,3 % (ČSÚ 2013). Do roku 1996 míra nezaměstnanosti v ČR nepřesáhla 5% hranici. Pro českou společnost se nezaměstnanost stala jedním z největších nových problémů v období po pádu komunistického režimu, jelikož do politického převratu v roce 1989 se nezaměstnanost, jakožto ekonomický problém, téměř nevyskytovala.

Vliv má dlouhodobá nezaměstnanost, která stále roste jak v ČR, tak v celé EU, na celou společnost, nejen na jednotlivce. Nejhorší situace je ve věkové skupině od 45 let výše. Lidé starší 45 let jen těžko hledají uplatnění na trhu práce. Na druhé straně věková skupina do 25 let, tedy většinou absolventi škol, představují další velmi rizikovou skupinu. Situace nezaměstnaných mladých lidí je v posledních letech více než dramatická.

Trh nemůže zajistit pracovní místa absolventům, kterých každoročně přibývá, a tak je v Evropské unii každý pátý člověk, spadající do věkové skupiny pod 25 let, bez zaměstnání (Vojtěch, Paterová 2014). Míra nezaměstnanosti mladých lidí v EU je téměř dvojnásobná, než celková míra nezaměstnanosti. V roce 2012 již dosahovala 23 %, to jsou vyšší hodnoty než v ČR, kde byla ve stejném období nezaměstnanost mladých lidí 19,5 %. Stav nezaměstnanosti mladých lidí mladších 25 let v EU je zhoršován situací především v Řecku a Španělsku, kde

v roce 2012 míra nezaměstnanosti výrazně překročila 50% hranici (Eurostat 2013). Na druhé straně nejnižší hodnoty vykazují Rakousko, Německo, Finsko, Dánsko nebo také Malta, země Beneluxu, ale i Česká republika. Podíváme-li se na problematiku nezaměstnanosti z hlediska pohlaví, vyšší míra nezaměstnanosti je v posledních letech ve všech věkových kategoriích u žen, a to jak v ČR, tak v celé EU.

1.1. Cíl práce a hypotézy

Cílem bakalářské práce je zmapování vývoje nezaměstnanosti v České republice po roce 1993 a následná komparace se stavem nezaměstnanosti v Evropské unii. V práci je popsán, dokumentován vývoj nezaměstnanosti od roku 1993 po rok 2012, a to v ČR. Následně mezi roky 2000–2013 je porovnávána situace mezi ČR a vybranými zeměmi EU. Součástí bakalářské práce je vymezení nezaměstnanosti dle demografických atributů. Jedná se o nezaměstnanost podle pohlaví, věku, vzdělání, a dále v ČR také dle krajů. Následuje vyhodnocení v rámci daných ukazatelů. Kromě výše uvedených cílů byly stanoveny i některé hypotézy, které by měly být touto prací buď potvrzeny, nebo vyvráceny.

- I. Nejnižší míra nezaměstnanosti v ČR za celé sledované období je v hlavním městě Praha a dále pak ve Středočeském kraji, což je zapříčiněno dosaženým vzděláním obyvatel a také vysokou koncentrací pracovních příležitostí.*
- II. Míra zaměstnanosti žen byla v České republice nižší než průměr všech zemí EU (28), naopak míra zaměstnanosti mužů výrazně vyšší.*
- III. Míra nezaměstnanosti v ČR není vysoká oproti průměru členských zemí EU. Bylo tomu tak od počátku zkoumaného období.*
- IV. Míra nezaměstnanosti v ČR je nejvyšší u lidí se základním vzděláním. Vysoká míra nezaměstnanosti je také u mladých lidí ve věku 15 – 24 let.*

1.2 Struktura práce

Předkládaná práce je rozdělena do šesti kapitol. První kapitola se kromě úvodu věnuje také cílům práce, hypotézám a diskuzi s literaturou. Následuje kapitola metodiky, která se věnuje použitým definicím a ukazatelům v analytické části práce a popisu datových zdrojů, ze kterých práce vychází. Třetí kapitola se zabývá charakteristikou nezaměstnanosti z různých hledisek. Zvláštní pozornost je věnována druhům nezaměstnanosti a důsledkům nezaměstnanosti. Čtvrtá kapitola se věnuje vývoji míry nezaměstnanosti v ČR a následné komparaci s vybranými státy

EU. Kapitola je rozdělena na čtyři podkapitoly, a to na míru ekonomické aktivity, vývoj míry nezaměstnanosti podle odlišných metodik, vývoj specifické míry nezaměstnanosti podle demografických atributů a porovnání vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v ČR a ve vybraných zemích EU. V poslední šesté kapitole je shrnuta celá bakalářská práce. Vyhodnotí se v ní hypotézy položené v úvodu práce, a také celkový přínos práce.

1.3 Diskuze s literaturou

Nezaměstnanost je a byla vždy jedním z nejdiskutovanějších témat každého státu, neboť stabilní pracovní trh je prioritou každé společnosti. Pojem nezaměstnanost se dostává do popředí zájmu po roce 1989, kdy v centrálně řízeném hospodářství nezaměstnanost oficiálně neexistovala. Od té doby je nezaměstnanost po reálném důchodu druhým nejsledovanějším ukazatelem o stavu ekonomiky. K tématu nezaměstnanosti se vyjadřuje mnoho oborů, patří mezi ně například ekonomie, sociologie a psychologie. Nezaměstnanost je v demografii diskutována například v souvislosti demografickým stárnutím populace a rozložením věkové struktury obyvatelstva.

Nezaměstnaností z pohledu sociálního problému se zabýval Petr Mareš ve své knize *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Jak z názvu vyplývá, předmětem knihy jsou sociální problémy, které plynou z nezaměstnanosti. Autor knihy popisuje definici nezaměstnaného člověka a podává základní charakteristiku druhů nezaměstnanosti. Dále ve své knize zmiňuje, jaké postavení mají nezaměstnaní ve společnosti, příkladem mohou být tzv. „Underclass“, kterými se zabývají ve svých knihách i sociolog Giddens (1973) a Wilson (1987). Podává základní strategie boje proti nezaměstnanosti, kterými jsou například: programy proti nezaměstnanosti, instituce služeb zaměstnanosti, pracovní poradenství a rekvalifikace a boj proti dlouhodobé nezaměstnanosti. Na konci knihy autor poukazuje na programy podpory nezaměstnaných a klade si otázku, jak se vymanit z vysoké nezaměstnanosti (Mareš 1998).

Knihou Buchtové a kol. (2002) *Nezaměstnanost psychologický, ekonomický a sociální problém* se zabývá nezaměstnaností v ekonomické teorii a psychologií nezaměstnanosti. Autoři se zabývají vysvětlením pojmu nezaměstnanost, druhy nezaměstnanosti podle příčin jejího vzniku, podle času a podle dobrovolnosti. Nadále se věnují důsledkům nezaměstnanosti a rizikovým skupinám.

Na problém rizikových skupin v nezaměstnanosti navazuje kniha *Trh práce* od Pavla Kuchaře (2007). Ten se v knize podrobně věnuje rizikovým skupinám nezaměstnaných osob, které dále klasifikoval na absolventy, ženy, ženy s malými dětmi, lidi předdůchodového věku, nekvalifikované, zdravotně postižené a romské etnikum.

Vývoj nezaměstnanosti dle různých hledisek se stal předmětem mnohých absolventských prací. Většina z těchto prací se zabývá vývojem ve vybraných krajích v ČR a následné komparací mezi nimi. Porovnáním nezaměstnanosti ve Středočeském a Moravskoslezském kraji se ve své bakalářské práci zabývá Dana Vitoušová (2013), která došla k závěru, že Středočeský kraj vykazoval lepší výsledky než kraj Moravskoslezský a zároveň upozornila na fakt, že v posledních letech vykazoval Středočeský kraj horší výsledky než na začátku sledovaného

období (2005) a dále poukázala na to, že nezaměstnanost žen převyšuje ve všech ukazatelích nezaměstnanost mužů (Vitoušová 2013).

Vývojem nezaměstnanosti ve vybraných regionech ČR a komparací úrovně nezaměstnanosti v ČR a EU se zabývá diplomová práce Lucie Křivánkové (2006). Ze začátku práce si srovnala nezaměstnanost v ČR a EU, následně ve své druhé části rozebrala nezaměstnanost v jednotlivých okresech Jihomoravského kraje podle pohlaví, věku a dosaženého stupně vzdělání. Autorka se snažila o srovnání nezaměstnanosti jednotlivých zemí EU a nezaměstnanosti v ČR. Pomocí grafů popsala vývoj nezaměstnanosti z geografického a demografického hlediska (Křivánková 2006).

Hana Špaleková (2011) se ve své bakalářské práci věnuje důsledkům dlouhodobé nezaměstnanosti. Autorka zpracovala vlastní kvantitativní výzkum s využitím dotazníku, který se zabývá vlivem dlouhodobé nezaměstnanosti na finanční situaci člověka, jeho sociálním začleněním a vlivem na jeho zdraví. V závěru práce konstatovala, že pro dlouhodobě nezaměstnané je důležité vedle finančního zabezpečení a vlastní pohody, zabezpečit si i pohodu duševní (Špaleková 2011).

Kapitola 2

Metodika

2.1 Ekonomicky aktivní a neaktivní obyvatelstvo v ČR

Obyvatelstvo na trhu práce se rozděluje na ekonomicky aktivní (EA) a ekonomicky neaktivní. EA obyvatelstvo je potenciální pracovní síla vztahovaná k určitému datu. Pro lepší interpretaci výsledků je vhodnější konstruovat specifické míry ekonomické aktivity obyvatelstva zvlášť pro muže, pro ženy a pro jednotlivé věkové skupiny.

Ekonomicky neaktivní obyvatelstvo tvoří všechny osoby, které během referenčního týdne nepracovaly a současně nebyly ani charakterizovány jako nezaměstnané. To znamená, že v daný moment nesplňují 3 základní podmínky nezaměstnanosti definované ILO. Mezi ekonomicky neaktivní spadají např. následující skupiny osob: děti předškolního věku, osoby navštěvující různé vzdělávací instituce (studenti), nepracující starobní důchodci, dlouhodobě nemocní nebo invalidní lidé, uchazeči o zaměstnání evidovaní na ÚP ČR, ale neschopní nastoupit do 14 dnů do zaměstnání a proti dříve uváděným údajům sem také patří osoby na rodičovské dovolené, ovšem pokud nesplňují podmínky pro zařazení mezi zaměstnané či nezaměstnané. Ukazatel je pouze odhadem získaným z VŠPS.

2.2 Změna metodiky výpočtu nezaměstnanosti

Ukazatele nezaměstnanosti se v České republice počítaly do konce roku 2012 dvěma způsoby; jeden podle Českého statistického úřadu a druhý podle Ministerstva práce a sociálních věcí. Podle metodiky výpočtu ČSÚ se ukazatele nezaměstnanosti počítaly na základě dat Výběrových šetření pracovních sil (VŠPS), která vycházela z doporučení Eurostatu a Mezinárodní organizace práce (ILO). *Obecná míra nezaměstnanosti*, vyjadřovala podíl počtu nezaměstnaných na celkové pracovní síle ($v\%$), kde číselník i jmenovatel byly ukazatele konstruované podle mezinárodních definic a doporučení aplikovaných ve VŠPS. Cílem VŠPS bylo získávání pravidelných informací o situaci na trhu práce a bylo zaměřené na zjišťování ekonomického postavení obyvatelstva na území celé republiky. Výsledky byly publikovány podle bydliště šetřených domácností.

Druhým ukazatelem, zveřejňovaným MPSV, je *míra registrované nezaměstnanosti*, která se počítá na základě počtu uchazečů o zaměstnání registrovaných na pracovištích Úřadu práce (ÚP ČR). Údaje o registrované nezaměstnanosti se používají k hodnocení politiky zaměstnanosti vyplývající z české legislativy na rozdíl od údajů z VŠPS, které slouží především k mezinárodnímu srovnání. Ukazatel míry registrované nezaměstnanosti srovnává počet dosažitelných uchazečů o zaměstnání dle evidence pracovišť ÚP ČR s pracovní silou, do které spadají jak zaměstnané, tak i nezaměstnané osoby (nikoliv ekonomicky neaktivní). Zdroje dat pro pracovní sílu jsou různé, přičemž zaměstnané osoby jsou vzaty z dat VŠPS a dosažitelní uchazeči o zaměstnání jsou bráni z evidence ÚP ČR.

Od ledna 2013 začalo MPSV po návrhu a následné dohodě s ČSÚ používat nový ukazatel registrované nezaměstnanosti v ČR s názvem *Podíl nezaměstnaných osob*, který vyjadřuje podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let ze všech obyvatel ve stejném věku. Ukazatel nahradil doposud používanou registrovanou míru nezaměstnanosti, která, na rozdíl od podílu nezaměstnaných osob, poměřovala všechny dosažitelné uchazeče o zaměstnání pouze k ekonomicky aktivním osobám.

Hlavní důvody pro změnu ukazatele registrované nezaměstnanosti byly: srovnání nebo záměna míry nezaměstnanosti MPSV a VŠPS ČSÚ a vyskytující se jejich nesprávná interpretace, ukazatel míry registrované nezaměstnanosti srovnával dosažitelné uchazeče o zaměstnání s pracovní silou tvořenou kombinací údajů z více zdrojů (dosažitelní uchazeči o zaměstnání z evidence ÚP a zaměstnané osoby z dat VŠPS ČSÚ) a také nastával problém s reprezentativností na úrovni okresů z údajů VŠPS, kde výsledky trpí vyšší chybivostí a za nižší územní celky údaje chybí úplně.

2.3 Zdroje dat

Údaje o počtu EA lze získat dvěma způsoby. Prvním způsobem, jak získat data, je ze sčítání lidu domů a bytů, které se provádí jednou za 10 let. Druhým způsobem jsou data z VŠPS, které se v ČR provádí od 90. let minulého století.

Šetření probíhá čtvrtletně na bázi průběžného obnovovacího panelu a kromě údajů o nezaměstnanosti nám šetření podává charakteristiky i za pohlaví, věkové skupiny, vzdělání, odvětví aj. Značná plus tohoto šetření je srovnatelnost s analogickými šetřeními, které se provádějí v Evropě a jejich aktuálnost. Ovšem nevýhodou je relativně malý výběrový soubor, který neumožňuje třídít údaje podle více charakteristik. „VŠPS se provádí kontinuálně v náhodně vybraném vzorku domácností a je zaměřené na zjišťování ekonomického postavení obyvatelstva na území celé republiky. Rozsah šetření a ukazatele zaměstnanosti a nezaměstnanosti plně odpovídají definicím ILO a metodickým doporučením Eurostatu (ČSÚ 2014a)“. Šetření se zaměřuje na osoby bydlící v soukromých domácnostech, na osoby bydlící dlouhodobě v hromadných ubytovacích zařízeních se přitom šetření nevztahuje (ČSÚ 2014a).

Data pro specifické míry nezaměstnanosti podle pohlaví, věkových skupin, dosaženého stupně vzdělání a podle krajů byla získána z VŠPS podle metodiky výpočtu ČSÚ. Pro porovnání vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti ČR s vybranými zeměmi EU byly údaje vzaty z databáze Eurostatu z výběrového šetření Labour Force Survey (LFS), jehož národní verzi je v případě ČR VŠPS.

Při hodnocení údajů ze zdrojů Eurostatu je nutné mít na zřeteli, že obsah ukazatelů se může v detailech lišit od obsahu, jak jej čtenář chápe. Například Eurostat publikuje počty zaměstnaných ve věkové skupině 15–64 let a ne ve skupině 15+letých, jak je obvyklé ve čtvrtletní publikaci ČSÚ a obdobně je tomu u míry nezaměstnanosti za skupinu 15–74letých osob. Proto při komparaci údajů ze zdrojů Eurostatu a ČSÚ je nutné respektovat příslušné metodické poznámky. Odlišnosti se mohou vyskytovat i ve výpočtu průměrných hodnot, kdy Eurostat používá v některých případech, z důvodu srovnatelnosti, data za 2. čtvrtletí, protože průměrné údaje nejsou k dispozici za některé členské země (ČSÚ 2014b).

2.4 Použité ukazatele

Míra ekonomické aktivity (a) je počítána jako podíl ekonomicky aktivních (zaměstnaných a nezaměstnaných) na počtu všech osob 15letých a starších, podle vzorce:

$$a = \frac{L + U}{P} * 100,$$

kde L je počet zaměstnaných, U je počet nezaměstnaných, $L + U = EA$ je počet ekonomicky aktivních obyvatel, tj. pracovní síla a P je počet všech osob 15letých a starších.

Ke sledování vývoje obecné míry nezaměstnanosti a registrované míry nezaměstnanosti v ČR byly použity rozdílné metodiky. Obecná míra nezaměstnanosti, která vyjadřuje podíl počtu nezaměstnaných na celkové pracovní síle (v %), kde číselník i jmenovatel jsou ukazatele konstruované podle mezinárodních definic a doporučení aplikovaných ve VŠPS (ČSÚ 2014a) a registrovaná míra nezaměstnanosti, která do 30. 6. 2004 vyjadřovala podíl počtu registrovaných uchazečů na pracovní síle a od 1. 7. téhož roku se metodika změnila na podíl počtu dosažitelných uchazečů k pracovní síle, kterou 1. 1. 2013 nahradil nový společný ukazatel podíl nezaměstnaných osob (ČSÚ 2013). Rozdíl mezi registrovanými a dosažitelnými uchazeči je, že registrovaní uchazeči mohou být vedeni na úřadech práce jako neumístění uchazeči o práci, kteří nejsou v pracovním nebo obdobném vztahu k zaměstnavateli ani nevykonávají samostatnou výdělečnou činnost, a požádali úřad práce o zprostředkování vhodného zaměstnání a dosažitelní uchazeči jsou ti, kteří mohou bezprostředně nastoupit do zaměstnání při nabídce vhodného pracovního místa, tj. evidovaní nezaměstnaní, kterým nic nebrání přijmout zaměstnání (ČSÚ 2014a).

Obecná míra nezaměstnanosti vypočítá jako podíl počtu nezaměstnaných (U) k pracovní síle (EA), tj. obecnou míru nezaměstnanosti (u), podle vzorce:

$$u = \frac{U}{L + U} * 100,$$

kde U je počet nezaměstnaných, L je počet zaměstnaných, $L + U = EA$ je počet ekonomicky aktivních obyvatel, tj. pracovní síla. Obecnou míru nezaměstnanosti lze zkonstruovat i jako specifickou míru nezaměstnanosti podle pohlaví, věkových skupin, vzdělání a dalších atributů.

K vývoji míry nezaměstnanosti podle demografických aspektů byly využity specifické míry nezaměstnanosti, a to jsou ukazatele, které popisují určité sociální, věkové nebo jiné skupiny obyvatelstva. V případě této práce to byly míry nezaměstnanosti podle pohlaví, věkových skupin a dosaženého stupně vzdělání.

$$u_x = \frac{U_x}{(L + U)_x} * 100,$$

kde u_x značí specifickou míru nezaměstnanosti, U_x je počet nezaměstnaných z dané skupiny obyvatelstva, $(L + U)_x = EA_x$ je počet ekonomicky aktivních obyvatel, tj. pracovní síla z téže skupiny.

Míra registrované nezaměstnanosti podle původní metodiky (do 30. 6. 2004) byla počítána jako podíl počtu neumístěných uchazečů o zaměstnání registrovaných na úřadech práce k poslednímu dni sledovaného období k pracovní síle.¹

Od 1. 7. 2004 změnilo MPSV metodiku výpočtu míry registrované nezaměstnanosti. V čitateli byl uveden pouze počet tzv. dosažitelných neumístěných uchazečů o zaměstnání. Byli to všichni uchazeči o zaměstnání podle zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 §24, kteří mohou ihned nastoupit do zaměstnání. Jmenovatel byl počet zaměstnaných z VŠPS + počet pracujících cizinců + počet dosažitelných neumístěných uchazečů o zaměstnání (vše klouzavý roční průměr) (ČSÚ 2013).

Dále byly zkonstruovány ukazatele pro procentuální podíl počtu nezaměstnaných podle věkových skupin a dosaženého vzdělání za muže i ženy. Pro výpočet věkových skupin byly upraveny věkové intervaly (15–24, 25–39, ..., 55+).

K vývoji regionální diferenciacie míry nezaměstnanosti v ČR byly využity kartogramy. Aby byly srozumitelné a vzájemně porovnatelné, bylo měřítko rozdělené do kvintilů. V případě

¹1. Počet pracovníků ve všech sektorech národního hospodářství vč. žen na mateřské dovolené a další mateřské dovolené (z podnikového zjišťování) + počet neumístěných uchazečů o zaměstnání registrovaných na úřadech práce k poslednímu dni sledovaného období (do konce 1. čtvrtletí 1994)

2. Počet zaměstnaných z VŠPS (klouzavý roční průměr) + počet neumístěných uchazečů o zaměstnání registrovaných na úřadech práce k poslednímu dni sledovaného období (od 2. čtvrtletí 1994 do konce roku 1996).

3. Počet zaměstnaných z VŠPS (klouzavý roční průměr) + počet neumístěných o zaměstnání registrovaných na úřadech práce (vše klouzavý průměr) Mezi zaměstnané se oproti dřívějším obdobím nezapočítávají ženy na další mateřské dovolené (od 1. čtvrtletí 1997). Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/hlavni-makroekonomicke-ukazatele-cr-3112.html#miraregnezam> (cit. 2014-08-13)

zvolení jednoho měřítka pro všechny kartogramy by nebyly vyzorovány žádné rozdíly mezi jednotlivými kraji a jednotlivým obdobími.

Míry zaměstnanosti a nezaměstnanosti ve vybraných státech EU vycházejí z dat, které pravidelně zasílají členské země v podobě anonymizovaných čtvrtletních mikrodát z národních šetření té dané země do Eurostatu. Publikování těchto údajů má především charakter čtvrtletních a ročních studií, které jsou zveřejňovány v edici Statistics In Focus (SIF). Dále je dostupná multimediální databáze Eurostatu, která poskytuje informace zaměřené na srovnatelnost výsledků výběrového šetření za všechny země EU (ČSÚ 2014b).

Míra zaměstnanosti byla počítána podle podílu počtu zaměstnaných ve věku 15-64 let na počtu všech osob v této věkové skupině. Věková skupina 15-64 let má mezinárodní charakter, v ČR je počítána za všechny osoby 15letých a starších.

Index nezaměstnanosti žen byl spočítán na základě vzorce.

$$\text{index nezaměstnanosti} = \frac{u_x^{\text{ž}}}{u_x^{\text{m}}}$$

Index nezaměstnanosti značí, kolikrát byla vyšší míra nezaměstnanosti žen než mužů

$u_x^{\text{ž}}$ značí míru nezaměstnanosti u žen

u_x^{m} značí míru nezaměstnanosti u mužů

Grafické výstupy regionální diference, v podobě kartogramů, byly zhotoveny v softwaru ArcMap 10.2. Jako mapový podklad, byl použit volně dostupný soubor ze statistického úřadu EU. Zbylé grafické výstupy, procentuální podíl nezaměstnaných podle věkových skupin a dosaženého stupně vzdělání a index nezaměstnanosti byly sestrojeny, případně vypočteny v programu MS Excel 2007.

Kapitola 3

Nezaměstnanost

„Nezaměstnanost představuje historicky i v současnosti jeden z nejsledovanějších a nejdiskutovanějších jevů tržních hospodářství (Buchtová 2002, str. 64)“. V současnosti je sledovanějším ukazatelem pouze reálný důchod (Cahlík a kol. 2010).

„Ne každý, kdo pracuje, je zaměstnaný a na druhé straně také ne každý, kdo nepracuje, je nezaměstnaný (Mareš 1998, str. 16)“. Znamená to, že každá práce nemusí být vykonávána pro výdělek, ale i pro potěšení a vlastní sebeuspokojení. Ztráta takového „koníčku“ nemá za následek nezaměstnanost. „Nejde tedy o to nemít práci, ale o to nemít placené zaměstnání a tedy ani nemít příjem ze zaměstnání (Mareš 1998, str. 16)“.

„Podle definice Eurostatu se za nezaměstnané považují lidé starší 15let, kteří ve sledovaném období splňují následující podmínky: nebyli v placeném zaměstnání a nepodnikali, aktivně hledali práci, tj. byli registrováni na ÚP ČR, a vyvíjeli aktivity související s hledáním práce, tj. obcházeli firmy, telefonicky se dotazovali na práci apod., byli k dispozici nastoupit okamžitě či během 14 dnů (tzv. referenční období) do zaměstnání. Ti, kteří některou z podmínek nesplňují, jsou zaměstnaní nebo ekonomicky neaktivní (Kadeřábková 2003, str. 166)“.

Podle mezinárodní organizace práce (ILO) se za nezaměstnané považují všechny osoby patnáctileté a starší, obvykle bydlící na sledovaném území, které v průběhu referenčního týdne souběžně splňovaly 3 podmínky ILO:

1. nebyly zaměstnané
2. byly připraveny k nástupu od práce, tj., během referenčního období byly k dispozici okamžitě nebo nejpozději do 14 dnů pro výkon placeného zaměstnání nebo sebezaměstnání
3. v průběhu posledních 4 týdnů hledaly aktivně práci (prostřednictvím ÚP nebo soukromé zprostředkovatelny práce, přímo v podnicích, využíváním inzerce, podnikáním kroků pro založení vlastní firmy, podáním žádosti o pracovní povolení a licence nebo jiným způsobem)

Mezi nezaměstnané patří i osoby, které nehledají práci, protože ji již našly a jsou schopny do ní nastoupit nejpozději do 14 dnů. Ukazatel je konstruován dle metodiky Eurostatu vypracované na základě doporučení ILO (ČSÚ 2014a).

„V ekonomii se za nezaměstnané považují osoby produktivního věku, které splňují dvě podmínky: nemají placené zaměstnání ani příjem ze sebezaměstnání, jsou dočasně uvolněny z práce a očekávají, že budou znovu zaměstnány, aktivně hledají práci a jsou ochotny do práce nastoupit (Buchtová 2002, str. 65)“.

Lidé, kteří splňují tyto podmínky spolu se zaměstnanými (obyvatelstvo, které má placené zaměstnání, včetně v práci nepřítomných) tvoří ekonomicky aktivní obyvatelstvo (EA) – pracovní síla země (Buchtová 2002).

Nezaměstnanost se řadí mezi jevy nežádoucí, jak z hlediska ekonomického, tak i z hlediska sociálního. Většina z práceschopných lidí (EA) si nepřeje být nezaměstnaná (Mareš 1998). Je zapotřebí si vyjasnit příčiny a důvody, které mohou vést k velké nezaměstnanosti ve značné části Evropy a v České republice. Hlavní prioritou každého státu je nezaměstnanost snížit na co největší minimum a k tomu se musí podniknout určité kroky.

3.1 Druhy nezaměstnanosti

Nezaměstnanost dělíme do 3 skupin. První se nazývá nezaměstnanost podle příčin jejího vzniku, druhou skupinou je nezaměstnanost podle času a třetí je nezaměstnanost podle dobrovolnosti (Buchtová 2002).

3.1.1 Nezaměstnanost podle příčiny jejího vzniku

Frikční nezaměstnanost

Nazývána jako krátkodobá, někdy i dobrovolná. Zaměstnanec buď dobrovolně ukončí pracovní poměr anebo je propuštěn z organizačních či jiných důvodů. Mareš (1998) tvrdí, že čím je přijatelnější systém podpor sociálního státu v nezaměstnanosti, tím více se automaticky protahuje doba hledání práce. Dobrovolné opuštění práce je záminkou k hledání lepší pracovní příležitosti za lepších platových podmínek či snadnější dojížděnkou do zaměstnání. Organizační důvody mohou představovat zánik pracoviště nebo strukturální změny podniku. Do této skupiny se řadí potenciální pracovníci - matky po mateřské dovolené a absolventi.

Strukturální nezaměstnanost

Je vymezena změnou struktury ekonomiky, kdy dochází k nesouladu mezi poptávkou a nabídkou po pracovních místech. Nabídka pracovních příležitostí v určitém odvětví převyšuje poptávku a naopak. Podle Mareše (1998) se mění odvětvová i územní struktura ekonomiky, kde už nemusí stačit dosavadní zkušenosti a kvalifikace propuštěných pracovníků novým požadavkům zaměstnavatele na nová pracovní místa. A z toho vyplývá, že nezaměstnaní

nemohou najít práci ve svém oboru, a proto musí projít rekvalifikací.² Dále může být podmíněna různými bariérami v pohybu pracovní síly (místo bydliště, špatná dopravní infrastruktura mezi bydlištěm a zaměstnáním) a je zásadním faktorem ovlivňujícím regionální rozdíly míry nezaměstnanosti na trhu práce (Buchtová 2002).

Sezónní nezaměstnanost

Podléhá sezónním vlivům, týká se především odvětví, jako je zemědělství, stavebnictví a turismus. Někdy je přiřazována k frikční nezaměstnanosti.

Cyklická nezaměstnanost

Někdy nazývána také jako nezaměstnanost z nedostatečné poptávky, chápáno tak, že poptávka po práci je ve vztahu k její nabídce nedostatečná (Mareš 1998). Je formou nezaměstnanosti, která souvisí se střídáním hospodářských cyklů. Je-li ekonomika v poklesu, klesá zaměstnanost ve všech odvětvích a naopak. Lze ji definovat jako rozdíl mezi skutečnou mírou nezaměstnanosti a přirozenou mírou nezaměstnanosti (Kadeřábková 2003). Žemlová ve své diplomové práci uvádí tzv. Okonův zákon – když domácí produkt roste rychleji, míra nezaměstnanosti klesá, když ale naopak domácí produkt roste pomaleji nebo klesá, míra nezaměstnanosti se zvyšuje (Žemlová 2013).

3.1.2 Nezaměstnanost podle času

Nezaměstnanost dle času dělíme na krátkodobou a dlouhodobou. Jedná-li se o krátkodobou, nepůsobuje lidem závažnější problémy. Opačně je tomu u dlouhodobé nezaměstnanosti.

Krátkodobá nezaměstnanost

Nepředstavuje pro ekonomiku tolik závažné problémy jako nezaměstnanost dlouhodobá. Délka krátkodobé nezaměstnanosti může být v každém státě jiná, ale v zásadě by neměla přesahovat 1 rok. Pod tuto kategorii spadá frikční a strukturální nezaměstnanost.

Dlouhodobá nezaměstnanost

Je zásadním problémem ve společnosti, týká se především jednotlivců, rodin, firem a státu. Největšími dopady na jednotlivce a jejich rodiny jsou sociální důsledky. Jako příklad si můžeme uvést muže ve věku 50 let majícího rodinu se dvěma dětmi, který byl zaměstnán v jedné firmě od svých 20 let, kdy ukončil studium. Ve firmě pracoval 30 let. Zaměstnavatel proti němu nikdy neměl žádné výhrady. Společnosti se však přestalo dařit a musela učinit krizová opatření. Těmito opatřeními byla reorganizace firmy a značné propouštění zaměstnanců. To se týkalo i tohoto muže, který ze dne na den přišel o zaměstnání, ve kterém působil 30 let. Následky pro jeho osobu a rodinu byly značné. Ztratil sebeúctu, negativně vnímal ztrátu svého sociálního statusu, postupně se vytrácela jeho kvalifikace a nakonec i motivace k hledání nového zaměstnání (Buchtová 2002).

²„Rekvalifikace umožňuje fyzickým osobám získat kvalifikaci pro nové zaměstnání nebo udržení stávajícího zaměstnání.“ (Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/obcane/rekvalifikace>) (cit. 2014-03-10)

Lidí, kteří jsou bez práce déle, než jeden rok neustále přibývá. Snižování dlouhodobé nezaměstnanosti je jednou z hlavních ekonomických priorit. Vývoj v posledních letech ukazuje, že ti, kteří ztratí zaměstnání, se stanou téměř z 20 % dlouhodobě nezaměstnanými (Gola 2012). Mezi dlouhodobě nezaměstnané se především řadí absolventi, lidé pocházející z venkova, lidé předdůchodového věku a lidé s nízkou kvalifikací. Lidé, kteří byli postiženi touto nepříjemnou situací, ztrácejí naději v nalezení nového zaměstnání, pracovní návyky, znalosti a dovednosti získané v předchozím zaměstnání.

3.1.3 Nezaměstnanost podle dobrovolnosti

Dělíme na dobrovolnou a nedobrovolnou.

Buchtová (2002) píše, že dobrovolná nezaměstnanost znamená upřednostňování volného času před zaměstnáním, které je oceněno mzdou, za kterou nejsou lidé ochotni do zaměstnání nastoupit. Nezaměstnaný může mít nabídky pracovních příležitostí, ale aktivně hledá jiné, např. práci s lepší pracovní náplní nebo s lepšími finančními podmínkami. Křivánková (2006) ve své diplomové práci popisuje dobrovolnou nezaměstnanost jako pohyb obyvatelstva mezi různými zaměstnáními. „Pokud by trh byl dokonale konkurenční, pak by utváření rovnováhy dospělo k řešení, kdy nezaměstnanost by byla pouze dobrovolná, neboť rovnováha trhu (vyrovnání nabídky s poptávkou) nastává v situaci, kdy část ekonomicky aktivního obyvatelstva je nezaměstnaná (Buchtová 2002, str. 65)“.

Nedobrovolná nezaměstnanost má daleko větší následky, zvláště pro samostatné jedince, než nezaměstnanost dobrovolná. Jako názorný příklad můžeme uvést nezaměstnanou osobu, která je ochotna přijmout zaměstnání i za těch nejméně příznivých platových podmínek, jaké momentální pracovní trh nabízí. I přes nenáročné požadavky nemůže sehnat zaměstnání, což u člověka vyvolává pocity beznaděje, zklamání a může vést ke zdroji existenčních problémů (Buchtová 2002).

„Existence nepružných mezd vyvolává poruchu v podobě nedobrovolné nezaměstnanosti. Je porušen čistící efekt na trhu práce. Dochází k situaci, že stav, do kterého trh vyústí, neodpovídá obsahu rovnovážné situace, existují takové subjekty, které při ceně na trhu jsou ochotny uskutečnit tržní transakci (koupí či prodej), ale nemohou. Např. mzdy setrvávají na vyšší hladině, než odpovídá stavu rovnováhy trhu práce (Buchtová 2002, str. 67-68)“.

3.1.4 Státní politika zaměstnanosti

„Státní politika zaměstnanosti směřuje k dosažení rovnováhy mezi nabídkou a poptávkou po pracovních silách, produktivnímu využití zdrojů pracovních sil a k zabezpečení práva občanů na zaměstnání. Státní politiku zaměstnanosti zabezpečují Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) a příslušné úřady práce. Zabezpečování státní politiky zaměstnanosti v sobě zahrnuje např.:

1. soustavné sledování a vyhodnocování situace na trhu práce, zpracování prognóz a koncepcí zaměstnanosti a programů pro další pracovní uplatnění občanů

2. uplatňování aktivní politiky zaměstnanosti
3. koordinaci opatření v oblasti rozvoje lidských zdrojů a zaměstnanosti s evropskou strategií zaměstnanosti
4. tvorbu a zapojení do mezinárodních a dvoustranných programů souvisejících s rozvojem lidských zdrojů, zaměstnaností a trhem práce (Kolman 2008, Ministerstvo vnitra)⁴.

Pasivní politika zaměstnanosti

„Pasivní politikou zaměstnanosti se rozumí zprostředkování zaměstnání uchazečům o práci a také hmotné zabezpečení uchazečů o práci. Stávající zákon o zaměstnanosti s tímto právně-teoretickým termínem již nepracuje, nicméně v rámci pozitivního práva ho stále ještě můžeme nalézt například ve vyhláškách ministerstva financí (Kolman 2008, Ministerstvo vnitra)⁴.

Aktivní politika zaměstnanosti

„Aktivní politikou zaměstnanosti se rozumí souhrn opatření směřujících k zajištění rovnováhy na trhu práce. Aktivní politika zaměstnanosti je zabezpečována z prostředků účelově určených na politiku zaměstnanosti. V rámci této aktivní politiky můžeme rozlišit programy a opatření regionálního a celostátního charakteru, a dále pak mezinárodní programy zaměstnanosti. Aktivní politiku zaměstnanosti můžeme také v souladu s pozitivním právem označit jako souhrn opatření směřujících k zajištění *maximálně možné úrovně* zaměstnanosti. Zdůrazněme tu, že zákon o zaměstnanosti správně nehovoří o opatřeních majících za cíl maximální zaměstnanost, nýbrž *maximálně možnou* zaměstnanost, tudíž je tu brána v potaz sociální realita. Aktivní politiku zaměstnanosti primárně zabezpečuje MPSV a úřady práce, nikoliv však absolutně, jelikož podle situace na trhu práce spolupracují při její realizaci s dalšími subjekty (Kolman 2008, Ministerstvo vnitra)⁴.

3.2 Zákon o zaměstnanosti

Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti v souladu s právem Evropských společenství upravuje zabezpečování státní politiky zaměstnanosti, jejímž cílem je dosažení plné zaměstnanosti a ochrana proti nezaměstnanosti.

Státní politiku zaměstnanosti vytváří stát a podílejí se na ní další subjekty činné na trhu práce, zejména zaměstnavatelé a odborové organizace. Při provádění státní politiky zaměstnanosti spolupracuje stát s dalšími subjekty činnými na trhu práce, zejména s územními samosprávnými celky, profesními organizacemi, sdruženími osob se zdravotním postižením a organizacemi zaměstnavatelů.

Státní správu v oblasti státní politiky zaměstnanosti v ČR vykonávají MPSV a ÚP ČR (MPSV 2014a).

3.3 Důsledky nezaměstnanosti

Nezaměstnanost má závažné dopady na jednotlivce, ale i nežádoucí důsledky pro společnost. Jedná se především o problémy sociální, psychické a ekonomické, které se nejvíce projevují u dlouhodobé nezaměstnanosti. Rodiny, které se potýkají s dlouhodobou nezaměstnaností, se v extrémních případech ocitají v existenčních problémech. Nevládají pokrýt finanční výdaje a díky tomu nedokáží zajistit dětem do budoucna kvalitní vzdělání (Buchtová 2002).

Společnost, postiženou dlouhodobou nezaměstnaností, provází zvýšený výskyt sociálně patologických jevů, což se zjišťuje spíše nepřímou, např.: zvýšená konzumace alkoholu, nikotinu a drog (nejvíce podléhají mladí lidé), vyšší riziko nemocnosti a vyšší výskyt sebevražedných pokusů (Buchtová 2002). Buchtová (2002) dále poukazuje na statistiku z roku 1998, která nepřímou potvrzuje, že nejčastější věkovou skupinou, která dobrovolně odchází ze života, jsou lidé ve věku 40 až 50 let. Nezaměstnaní patří k nejpočetnější skupině v rámci sebevražd ze sociálních příčin.

Mareš (1998) píše, že nezaměstnanost u jedince může vyvolávat chronickou dezorganizaci jeho života, netečnost, nestabilitu rodiny, duševní deprese, kriminální delikty a již zmíněnou nadměrnou konzumaci alkoholu a užívání drog. Ve společnosti uvádí analogické sociálně patologické procesy (krizi hodnot, úpadek úcty k autoritám, rozklad občanské společnosti, krizi rodiny a dalších sociálních institucí). Byly provedeny některé studie, které zjistily souvislost mezi mírou nezaměstnanosti a mírou kriminality, zvláště u mladých nezaměstnaných. Ze studií vyplynulo, že násilí není páčeno proti hlavnímu proudu společnosti, ale uvnitř komunity nezaměstnaných a chudých. Příkladem jsou výtržnosti deprivovaných etnických skupin ve velkých městech Velké Británie a USA (Mareš 1998).

Podle Mareše (1998) nezaměstnanost vyvolává otázku, zda nezaměstnaní nevytvářejí zvláštní společenskou třídu tzv. *underclass*. Česky bychom to mohli nazvat jako třídu deklasovaných. O třídě deklasovaných se hovoří více než století a má své předchůdce v Marxově konceptu *lumpenproletariátu* a viktoriánském rozlišování chudoby a *pauperismu*.

Underclass má užší i širší pojetí. Giddens (1973) říká, že třída deklasovaných je tvořena osobami, které se koncentrují mezi povoláními s nízkými platy a jsou chronicky nezaměstnanými nebo polozaměstnanými (Mareš 1998). Zato Wilson (1987) definuje *underclass* jako heterogenní seskupení rodin a jednotlivců. Jedná se o jednotlivce bez řádné kvalifikace, s minimem dovedností a zkušeností, lidí, kteří prošli dlouhodobou nezaměstnaností nebo žijí mimo pracovní trh a jedince se zkušeností dlouhodobé chudoby a závislosti na systému podpor (Mareš 1998). „Dahrendorf (1990) varuje před vznikem nové třídy deklasovaných, vznikající ve spojitosti s nedostatkem pracovních příležitostí, jako před šířícím se fenoménem (Mareš 1998, str. 98)“. Typickými jevy deklasovaných jsou hlavně kriminalita a drogy, dále těhotenství mladistvých, nestabilní rodinné vztahy a generačně předávaná chudoba.

„Diskuze o *underclass* je někdy oprávněně kritizována jako ideologická. Námitky jsou vznášeny zejména proti úzkému chápání *underclass* vymezenému závislostí jeho příslušníků na podporách a dávkách sociálního státu“ (Mareš 1998, str. 100).

Důsledky nezaměstnanosti mají i ekonomický a sociální dopad. Ekonomický dopad představuje ztrátu produkce v podobě rozdílu skutečného a potenciálního produktu, což má za následek situaci, kdy ekonomika nemůže vyrobit dostatek pracovních míst pro lidi, kteří chtějí pracovat, a tím pádem dochází k nevyužití významného faktoru – práce. Z toho vyplývá ztráta na výrobcích a službách. K ekonomickým dopadům můžeme zařadit finanční problémy, problémy organizačního charakteru a důsledky politického charakteru. Ve většině případů se jedná o dopad cyklické nezaměstnanosti, vyjadřován Okunovým zákonem. Ten vychází z toho, že pokud je skutečná nezaměstnanost vyšší než přirozená míra nezaměstnanosti, potom skutečný produkt klesá pod potenciální produkt, což znamená, že ekonomika nevyužívá své potenciální možnosti, které jsou slučitelné se stabilní cenovou hladinou. Okunův zákon říká, že na každá 2 %, o něž GNP poklesne vzhledem k potenciálnímu produktu, se míra nezaměstnanosti zvýší o 1 % (Křivánková 2006).

Sociální dopady nezaměstnanosti se projevují hlavně u dlouhodobější nezaměstnanosti, zpravidla kolem půl roku a výš. Mnoho průzkumů již dříve dokázalo, že ztráta zaměstnání vede ke zhoršení psychického a fyzického stavu nezaměstnaného jedince. Ovlivněna je zásadním způsobem i rodina a nejbližší okolí. Práce má v naší společnosti vysoké postavení na žebříčku hodnot, a proto ztráta pracovního místa s sebou nese občas až fatální následky, kterými mohou být bezdomovectví a v nejextrémnějších případech až spáchání sebevraždy. Za negativní sociální důsledky se dá považovat růst napětí v rodině, stres, zdravotní problémy, alkoholismus, zvýšená kriminalita, finanční omezení, snížení až ztráta kvalifikace a snížení životní úrovně (Špaleková 2011).

Každý, kdo ztratí zaměstnání, snáší situaci jinak. Záleží na řadě faktorů. Za faktory můžeme považovat věk jedince (starší věková skupina 40+ snáší ztrátu zaměstnání nejhůře), psychická odolnost a schopnost znovu co nejrychleji nalézt zaměstnání, pohlaví, dosažené vzdělání, zkušenosti, kvalifikace a další (Buchtová 2002).

3.3.1 Rizikové skupiny

Uplatnění jedince na trhu práce je podmíněno několika charakteristikami, které jsou například věk, pohlaví, zdravotní stav, vzdělání, příslušnost k etnické skupině a další. Vyčleňují se určité skupiny lidí, které více postihuje nezaměstnanost a na ty musí být hlavně zaměřena politika zaměstnanosti. Do těchto skupin řadíme převážně mladé lidi, ženy s malými dětmi, starší lidi, zdravotně postižené, lidi s nižším vzděláním, přistěhovalce a romské etnikum (Buchtová 2002).

Aktuální a nejvíce probíranou skupinou nezaměstnaných jsou mladí lidé, převážně absolventi do 30 let. Do této věkové skupiny spadá i autor práce, proto se jí bude věnovat o trochu více, než ostatním skupinám.

Absolventi

Absolventi³ ze střední nebo vysoké školy budou ve většině případů na trhu práce znevýhodněni oproti ostatním věkovým skupinám kvůli své nedostatečné praxi a chybějícím zkušenostem. V dnešní době, kdy na jedno pracovní místo připadá daleko více uchazečů, než tomu bylo v dřívějších dobách, musí absolventi vynikat v nějaké dovednosti nad ostatními uchazeči, nějakým způsobem zaujmout případného budoucího zaměstnavatele. Tím může být jazyková vybavenost (v současnosti 2 a více jazyků), praxe a co možné nejvyšší vzdělání. V současné době je míra nezaměstnanosti u absolventů výrazně vyšší než nynější úroveň nezaměstnanosti jak v ČR, tak i ve většině států EU. Buchtová (2002) píše, že u nezaměstnaných absolventů středních škol se objevují závažné výchovné a psychologické problémy. Mladí lidé by si měli osvojit pracovní návyky včas, jinak nebudou schopni pracovat v dospělosti a nuda je může dovést až k vyřazení ze společnosti. Mladým lidem, vstupujícím na pracovní trh, by společnost mohla nabídnout různé rekvalifikace a jazykové kurzy, čímž se prodlouží období vzdělávání. Ovšem i tento přístup nese s sebou řadu rizik a možností zneužití.

Nejtěžší podmínky pro získání zaměstnání mají absolventi, kteří studovali méně prestižní a méně žádané obory a nemají tudíž dostatečně vhodnou kvalifikaci pro úspěšné uplatnění na trhu práce. Nezaměstnanost mohou brát jako jediný možný způsob života. Buchtová (2002) uvádí průzkum C. Laytona (1986), který dlouhodobě zkoumal britské absolventy škol a došel k závěru, že ti absolventi, kteří nenašli práci, vykazovali významný pokles sebevědomí.

Podle Kuchaře (2007) se začínají prosazovat tlaky na mladé lidi, aby si ke studiu zprostředkovali nějakou pracovní příležitost, pokud možno ve svém oboru. U většiny oborů nestačí znalosti získané studiem, nýbrž je i konfrontovat s praxí a získávat nezbytné praktické dovednosti, které později zaměstnavatel ocení.

Skupina absolventů je značně heterogenní. Každá skupina vstupuje na trh práce v jiné situaci, přičemž základním indikátorem je věk. Skupina absolventů, která odchází pracovat jako první, je skupina se základním vzděláním, která odchází pracovat po skončení základní školy v 15 letech. Druhou skupinu tvoří absolventi středních škol, kterým je kolem 19 let. Z těchto absolventů zhruba polovina pokračuje ve studiu nebo se o to alespoň pokouší, čímž oddalují svůj vstup na pracovní trh. Poslední, třetí skupinou jsou absolventi vysokých škol, ke kterým můžeme zařadit i absolventy vyšších odborných škol. Rozlišujeme bakalářské programy a magisterské, přičemž absolventi magisterských programů vstupují na trh v nejpozdějším věku. Nesmíme opomenout, že mnoho studentů z řad vysokých škol stále častěji začíná pracovat již v průběhu studia. Jejich přechod do zaměstnání je nejvíce bezproblémový z důvodu získání praxe (Kuchař 2007).

³Definice absolventa dle zákoníku práce (zákon č. 262/2006 Sb.): „Absolventem dle zákoníku práce (§ 229) je zaměstnanec vstupující do pracovního poměru na práci odpovídající jeho kvalifikaci, jestliže celková doba jeho odborné praxe nedosáhla po úspěšném ukončení studia (přípravy) 2 let, přičemž se do této doby nezapočítává doba mateřské nebo rodičovské dovolené. Pokud například čerstvý absolvent školy zprvu nesehnal práci a rozšířil řady nezaměstnaných – stal se uchazečem o zaměstnání, a nastoupí proto do pracovního poměru třeba až po půl roce od ukončení studia, stále bude považován za absolventa, a to po dobu dvou let.

Při sjednávání pracovního poměru s absolventem není v současnosti zaměstnavatel nijak omezen“. MPSV Dostupné z: <http://www.nicm.cz/kdo-je-dle-prava-absolvent> (cit. 2014-06-07)

S problémy s hledáním pracovního místa se setkávají absolventi všech úrovní vzdělání, někteří o něco méně, jiní více. Úroveň vzdělání se člení od 1. 1. 2014 dle mezinárodní klasifikace ISCED 2011, kdy nahradila dříve používanou klasifikaci ISCED 97. CZ ISCED 2011, se člení na ISCED 0, kam spadá vzdělávání v raném dětství, dále ISCED 1, sem patří primární vzdělávání, ISCED 2 je nižší sekundární vzdělávání, ISCED 3 je naopak vyšší sekundární vzdělávání, ISCED 4 představuje postsekundární neterciární vzdělávání, ISCED 5 je krátký cyklus terciárního vzdělávání, ISCED 6 vyjadřuje bakalářskou nebo jí odpovídající úroveň, ISCED 7 zase magisterskou nebo jí odpovídající úroveň a na konec ISCED 8, kam patří doktorská nebo jí odpovídající úroveň (ČSÚ 2014b). Míru nezaměstnanosti absolventů lze vyjádřit, jako kolik % absolventů dané kategorie vzdělání zůstane bez zaměstnání. Data se získávají 2x ročně (duben a září) a praxe ukazuje, že lépe o situaci absolventů na trhu práce vypovídají data získaná v dubnu (Festová, Vojtěch 2002).

Kuchař (2007) píše, že k těm obecně známým rozdílům patří regionální nabídka pracovních míst, která je způsobena alokací vzdělávacích institucí, kvalifikační strukturou pracovních míst a hlavně rozdíly v situaci na regionálních trzích práce. Nejvíce dominuje Praha s vysokým podílem studujících, nízkým podílem mladých nezaměstnaných, a také nejnižším podílem mladých žen na mateřské dovolené. Na druhé straně se nacházejí Moravskoslezský, Ústecký a Olomoucký kraj s vysokou mírou nezaměstnanosti a s nízkým podílem osob s terciárním vzděláním a vysoce kvalifikované pracovní síly.

Situace je natolik vážná, že v roce 2013 se nezaměstnaností mladých lidí do 25 let zabývala EU, která chtěla vyčlenit 6 miliard EUR v příštích sedmi letech na odborné školení a výcvik. Shodli se na tom ministři sociálních věcí států Evropské unie. Shodli se však pouze na doporučení národním vládám. Evropská unie začala přistupovat k situaci nezaměstnaných absolventů tehdy, kdy z nejvíce ekonomicky postižených států jako jsou Řecko, Španělsko a Itálie přicházela alarmující čísla nezaměstnaných absolventů. V Řecku a Španělsku se nezaměstnanost mladých lidí pod 25 let pohybuje kolem 50 %. Na peníze, které Evropská unie vyčlenila, mají podle agentury Reuters nárok všechny regiony, ve kterých nezaměstnanost mladých lidí přesáhne 25 % (Agentura čtk 2013).

Ženy a ženy s malými dětmi

Podle Buchtové (2002) může za horší postavení žen na trhu práce to, že zaměstnavatelé spíše upřednostňují mužskou pracovní sílu pro její větší územní mobilitu a nezatíženost starostmi o domácnost. Dalším problémem, jenž se týká i studentů, je nedostatečná nabídka zkrácených úvazků ze stran zaměstnavatelů. Ti především upřednostňují vícesměnné provozy. Zaměstnávání a zaměstnanost žen je závažný globální problém, o kterém toho bylo napsáno mnoho, avšak zásadní rozluštění tohoto palčivého problému zatím nepřišlo.

Ženy můžeme rozdělit do dvou kategorií, a to na matky s dětmi a ženy bez dětí. Matky s malými dětmi mají nejtěžší podmínky, kdy občas musí upřednostnit práci před rodinou, není-li jiného východiska. Mají časté pracovní absence kvůli dětem, které náhle onemocněly a nemá je kdo hlídat, nemají zajištěné hlídání a případně další komplikace. Tyto absence narušují plynulost pracovního procesu, což má za následek negativní hodnocení a snižuje ochotu

zaměstnavatelů matky zaměstnávat. Řešením této situace by mohlo být zavedení více zkrácených úvazků, které by zaručovaly matkám po mateřské dovolené návrat do zaměstnání a zároveň možnost pečovat o děti, zavést pružnou pracovní dobu nebo pracovat z domova. Práce z domova je fenoménem poslední doby nejen pro matky s dětmi. Buchtová (2002) navrhuje jako řešení nutné legislativní úpravy v naší společnosti přes politickou a finanční podporu žen.

Starší lidé a osoby předdůchodového věku

Další velmi rizikovou skupinou jsou starší lidé a lidé předdůchodového věku. Oproti absolventům, kteří stojí před volbou určování své profesní kariéry, lidé těsně před důchodem se snaží co nejdéle udržet své stávající zaměstnávání nebo případně vytvořit co nejlepší podmínky pro jeho ukončení. Mohli bychom to nazvat jako defenzivní strategie (Kuchař 2007). Ovšem tato defenzivní strategie omezuje zaměstnance například v jejich kreativním myšlení, zaměstnanec zbytečně neriskuje, své kroky dopředu promýšlí, aby neudělal zbytečnou chybu, která by ho mohla stát pracovní místo.

Buchtová (2002) píše, že nejintenzivněji prožívají ztrátu zaměstnání lidé ve věku 41–50 let. U této věkové skupiny se objevily pocity bezradnosti často spojené se strachem, nejistota, co bude dál a ztráta sebedůvěry. Zaměstnavatel vidí perspektivu spíše v mladších ročnících než ve starších. Otázkou je, proč zaměstnavatelé upřednostňují mladší adepty na pracovní pozici před zkušenějšími staršími? Příčin se nabízí spousta. Starší lidé nejsou tolik přizpůsobiví jako mladí, nechtějí měnit svůj zažitý stereotyp, učit se nové věci, jsou méně počítačově gramotní a neovládají tolik světových jazyků, kolik by bylo třeba pro jejich pozici. Na řadě faktorů také závisí to, jakým způsobem je starší člověk schopen reagovat na změněné podmínky, a jak bude tyto změny prožívat. Do popředí, vedle primární úlohy osobnosti, vstupují různé životní okolnosti, společenské postavení, rodinné poměry a úroveň inteligence (Buchtová 2002). Možností pro starší nezaměstnané v pozdním stádiu kariéry je samostatné podnikání, tím mohou znovu získat pocit kontroly nad vlastním osudem. Vzhledem k vyššímu věku může být fyzická a psychická námaha příliš vysoká a zdraví ohrožující (Buchtová 2002). Každoročním prodlužováním věku odchodu do důchodu se nastolí požadavek na umožnění vstupu do systému rekvalifikací i dalšího vzdělávání lidem ve středním a vyšším věku (Kuchař 2007). Důležité je i šíření do podvědomí celé společnosti, že je v zájmu všech generací zaměstnávat starší osoby. Ekonomicky aktivní stárnutí snižuje zatíženost mladých a středních generací, avšak posiluje starší generace sociálně, psychologicky a ekonomicky (Kuchař 2007).

Zdravotně postižení lidé

Další významná skupina, která má stejně jako ostatní skupiny problém sehnat odpovídající pracovní uplatnění. Co se týče charakteru postižení (fyzického, psychického, genetického či získaného v důsledku nemoci či úrazu), je značně heterogenní. V dřívějších dobách existovaly specializované firmy, zaměstnávající některé z těchto skupin pracujících, pro které otázky hospodářské rentability nebyly rozhodující (Kuchař 2007).

Podle Českého statistického úřadu (ČSÚ 2014c) byl v roce 2012 každý desátý občan České republiky osobou se zdravotním postižením. Stát se významně podílel na odtržení této skupiny osob a „uzavíral“ tuto skupinu do ochranných institucí, a tím vymizela z reálného společenského života (Kuchař 2007). Cílem je zpětné začlenění zdravotně postižených do společnosti a snaha o co nejlepší využití jejich pracovního a sociálního potenciálu (Kuchař 2007).

Situace při zaměstnání zdravotně postižené osoby není vůbec jednoduchá. Případné pracoviště musí mít bezbariérový přístup, jelikož schody jsou pro postiženou osobu problémem, který bez pomoci druhé osoby nevyřeší. Motivaci ztrácejí i potenciální zaměstnavatelé. Těm hrozí penalizace za to, že tyto osoby nezaměstnají. Zaměstnavatel, který nezaměstnává žádného zdravotně postiženého člověka, musí zaplatit odvod státu ve výši 2,5 násobku průměrné mzdy ve sledovaném roce za každou chybějící osobu se zdravotním postižením (OZP) nebo nakoupit či si objednat služby od zaměstnavatelů, kteří zaměstnávají ve svých firmách více jak 50 % OZP, a to ve výši 7 násobku průměrné mzdy ve sledovaném roce za každého chybějícího zaměstnance se zdravotním postižením (Zaměstnávání osob se zdravotním postižením 2012). Neméně významnou roli hrají investice zaměstnavatele spojené se zaměstnáním zdravotně postiženého, jako například vybudování bezbariérového přístupu (Kuchař 2007). Dále samy postižené osoby ztrácejí potřebnou motivaci k práci v situaci, kdy případně vydělané peníze se neliší od sociálních příjmů, které jim náleží z titulu jejich zdravotních obtíží.

Jak mohou zdravotně postižené osoby získat zaměstnání? Zdravotně postiženým se snaží pomáhat ÚP, kde jim je věnována zvýšená péče. Používají se standardní nástroje – příspěvek na podporu osob se zdravotním postižením nebo plnění povinného podílu, které by mělo motivovat k zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Ovšem existuje i řada národních regionálních projektů. MPSV dále spolupracuje s nadačními fondy a dalšími organizacemi a hledají možnosti, jak pomoci zdravotně postiženým. Doba zdravotně postižených osob, strávená na evidenci ÚP ČR, převyšuje několikanásobně dobu evidence zdravých jedinců (Buchtová 2002). Kuchař (2007) píše, že pro zlepšení situace zdravotně postižených je třeba hledat zejména ve třech oblastech. První je zajištění možnosti dodatečného vzdělání zdravotně postižených, druhá je motivace pro zaměstnance úpravou pravidel pro výplatu sociálních dávek a třetí spočívá v odstranění bariér znemožňujících zaměstnavatelům přijímat zdravotně postižené do zaměstnání bez obav z nemožnosti jejich případného propuštění.

„Společným jmenovatelem těchto potřebných změn je změna společenského klimatu ve vztahu k lidem se zdravotním postižením. To je však záležitost dlouhodobá, těsně propojená s celkovou nápravou morálních hodnot, pokřivených dlouhými lety panující tzv. socialistické morálky (Kuchař 2007)“.

Lidé bez kvalifikace

Podle Buchtové (2002) jsou lidé bez kvalifikace největší skupinou dlouhodobě nezaměstnaných (přibližně 1/3 všech nezaměstnaných), přičemž sem patří i absolventi základních škol. Jedná se především o mladé lidi, často obtížně vzdělavatelné s malým zájmem o zaměstnání. Do této skupiny řadíme i lidi, kteří se podílejí na společensky nežádoucím deviantním chování

(alkoholici, recidivisté, lidé propuštění z nápravných zařízení a další lidé sociálně nepřizpůsobiví).

Kuchař (2007) zmiňuje, že rostoucí úroveň složitosti práce vyžaduje vyšší úroveň kvalifikace a ti, kteří ji nedosáhnou, budou pracovní uplatnění hledat obtížněji. Dalším problémem jsou zahraniční pracovníci, kteří přicházejí na nejméně kvalifikovaná místa a pracují za nízkou mzdu.

Podle mezinárodního srovnání, které ve své knize provedl Kuchař (2007), je zřejmé, že v ČR má největší problém sehnat pracovní místo nekvalifikovaná pracovní síla. Kuchař (2007) nalézá vysvětlení v několika faktorech. Český trh byl v minulosti založen převážně na kvalifikované práci a zaměstnávání lidí bez kvalifikace mělo do určité míry charakter sociálního zajištění. Následná restrukturalizace hospodářství s sebou přinesla zavření neefektivních podniků, které právě často vyžadovaly nekvalifikovanou část zaměstnanců. Dalším faktorem bylo nahrazení domácí nekvalifikované pracovní síly (zejména romské) levnější a většinou také pracovitější zahraniční pracovní silou. Třetím faktorem je nezáměr skupiny nejméně kvalifikovaných o další vzdělávání, ať už se jedná o rekvalifikační či jiné kurzy. A za čtvrté hraje svoji roli nepříliš motivující fungování sociální politiky, která umožňuje této skupině vcelku pohodlný život tím, že jim poskytuje poměrně štědrý sociální podporu.

Buchtová (2002) píše, že důležitou váhu pro hledání pracovní příležitosti bude mít úroveň kvalifikace a profesionální dovednosti. Více dovedností znamená větší možnost volby pro zaměstnavatele i pro pracovníka. Pracovníci, kteří se prokážou nejnižší kvalifikací, budou postupem času stále více vytlačováni levnějšími a přesnějšími stroji.

Romové

Romové jsou národnostní skupinou v českých zemích, která je etnickou, kulturní a ekonomickou minoritou (Kuchař 2007). „Romové žijí pod tlakem vlastních kulturních vzorců chování a hodnot i pod zvýšeným tlakem majoritní populace, která je zatím plně neintegrována. Jejich šance uplatnění na trhu práce je tedy minimální (Buchtová 2002, str. 115)“.

Početnější část Romů absolvuje pouze základní vzdělání a nezíská další potřebnou kvalifikaci k získání pracovní příležitosti. Značná část této populace nedokončí ani základní vzdělání (Buchtová 2002). Problémovost a adaptabilitu Romů v české společnosti vysvětluje Kalibová (2001), která upozorňuje na známé příčiny, jako nižší přizpůsobení se sociálnímu prostředí majoritní populace, způsobené odlišným sociálním a kulturním vývojem ve spojení se specifickým demografickým chováním. Jednou z odlišností je postoj k již zmíněnému vzdělání, které většina romských rodin považuje v hodnotovém systému za nepodstatné (Kuchař 2007).

Kaplan (1999) provedl studii, kde uvádí nejzákladnější příčiny vedoucí k problémům v uplatnění Romů na trhu práce. Za stěžejní příčinu uvádí již několikrát zmíněnou nízkou vzdělanost a kvalifikační úroveň, následující nízkou pracovní morálkou, způsobenou štědrými sociálními dávkami, z čehož vyplývá zpochybňování vnímání nutnosti příjmů z pracovní činnosti a v neposlední řadě horší zdravotní stav.

Zmíněné příčiny vedou k prohlubování problémů Romů v uplatnění na trhu práce. Trendem je ubývání pracovních příležitostí pro nekvalifikované pracovníky (většina Romů) a i přes snahu

aktivní politiky zaměstnanosti, nelze v blízké budoucnosti očekávat výrazné změny zlepšení. Co je asi největším problémem, je fakt, že velmi značná část Romů nejeví zájem o práci. Romové mají za to, že se o ně musí postarat stát, což je přežitek jejich vědomí vypěstované z minulosti (Kuchař 2007). „Nízká životní úroveň a absence společensky uznávaných hodnot vede ke kriminálnímu chování (Kuchař 2007, str. 160)“.

3.3.2 Sociální podpora v ČR a EU

Podpora v nezaměstnanosti, kterou se sociální stát snaží částečně nahrazovat ztrátu příjmu, je z části zajištěna redistribucí prostřednictvím daňového systému a z části je založena na principu pojištění. Podpora nezaměstnaných zaručuje uspokojení základních osobních potřeb, při ztrátě zaměstnání zmírňuje následky, které při ztrátě vznikají.

Osoby, které nejsou schopny se uplatnit na trhu práce, jsou nuceny zůstat mimo tento trh. Jsou to lidé, kterým stát či sociální instituce ve vstupu na trh práce brání a dále lidé, kteří nemají schopnost se uplatnit. (Mareš 1998). Avšak jsou i lidé, kteří dokáží existovat, díky státní či soukromé podpoře, mimo působení na pracovním trhu. Do této skupiny spadají hlavně lidé ekonomicky neaktivní, dále lidé, kteří pracují bez nároku na odměnu a jejich zdroje obživy nezávisí na trhu práce. Těmi rozumíme především studenty či ženy v domácnosti, jejichž pracovní síla je využívána v závislosti na kulturně definovaných povinnostech a jsou částečně existenčně závislí na druhých osobách (Mareš 1998).

Podporu v nezaměstnanosti upravuje ustanovení § 39 až 57 zákona o zaměstnanosti-č. 435/2004 Sb. Nárok na podporu v nezaměstnanosti nemá automatický každý. Podle zákona o zaměstnanosti musí být každý, kdo chce pobírat podporu v nezaměstnanosti, zařazen a veden v evidenci uchazečů o zaměstnání. Není to však jediná podmínka, kterou je nutné splnit (MPSV 2014a). Osoba, která chce nárok na tuto podporu uplatnit, musí splňovat určité podmínky. Osoba nesmí požívat starobní nebo plný invalidní důchod ke dni, ke kterému má být podpora přiznána. Dále, osoba musí alespoň 12 měsíců vykonávat výdělečnou činnost, při které je povinné odvádět příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a také částku na důchodové pojištění. To musí vykonávat v tzv. rozhodném období, tedy poslední 3 roky před zařazením osoby do evidence uchazečů o zaměstnání. Další podmínkou je nutnost zažádat příslušný ÚP o poskytnutí podpory. Na příslušném ÚP ČR je osoba vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání. Předchozím zaměstnáním se rozumí také alternativní doba zaměstnání jako je péče o dítě do věku 4 let, pobírání plného invalidního důchodu, dlouhodobé dobrovolnické služby, péče o osobu závislou na pomoci jiné osoby, což je definováno právními předpisy a další.

Naopak nárok na podporu v nezaměstnanosti zaniká jestliže: osoba pobírá nemocenské dávky či starobní důchod, je ve výkonu vazby, žije v zahraničí a mezinárodní smlouva nestanovila jinak, a dále pobírá-li osoba podporu při rekvalifikaci. Důvodem k zániku nároku na podporu v nezaměstnanosti je také ukončení pracovní-právního vztahu zaměstnavatelem z důvodu hrubého porušení povinností, které vyplývají z právních předpisů, a to v době posledních 6 měsíců před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání.

„Žádosti o dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky státní sociální podpory se podávají na kontaktních pracovištích krajských poboček ÚP ČR podle místa trvalého pobytu osoby (MPSV 2011)“.

Na příslušný ÚP ČR je nutné dodat skutečnosti rozhodné pro přiznání a poskytování podpory v nezaměstnanosti, kterými jsou potvrzení o průměrné výši výdělku, potvrzení o zaměstnání, dohoda o pracovní činnosti a doklad o jiné výdělečné činnosti. Speciální dokument pak dodá osoba samostatně výdělečně činná, a to potvrzení o době trvání účasti na důchodovém pojištění a o vyměřovacím základu pro pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti (PVS 2013).

Výše podpory v nezaměstnanosti se během podpůrčí doby mění. První dva měsíce podpůrčí doby dostane osoba 65 % průměrného čistého měsíčního výdělku, který si příslušný úřad práce ověří, během rozhodného období u posledního zaměstnavatele. V dalších dvou měsících podpůrčí doby získá osoba 50 % a po zbývajícím čase bude osobě vypláceno 45 % průměrného čistého měsíčního výdělku, který byl potvrzen v posledním vykonávaném zaměstnání. Jedná-li se o osobu samostatně výdělečně činnou, budou se procenta vypočítávat z posledního vyměřovaného základu v rozhodném období, který se přepočte na jeden kalendářní měsíc. Délka podpory se rozděluje podle věku žadatelů. Člověk do 50 let věku má nárok na podporu v nezaměstnanosti po dobu 5 měsíců, mezi 50 – 55 lety věku se jedná o 8 měsíců a u osob nad 55 let věku je délka podpory 11 měsíců (PVS 2013).

Podle portálu veřejné správy (PVS 2013) průměrná mzda v národním hospodářství činila za 1. – 3. čtvrtletí roku 2013 24 622 Kč. Pro rok 2014 činí maximální výše podpory v nezaměstnanosti 0,58 násobek průměrné mzdy, tj. 14 281 Kč. Maximální výše podpory při rekvalifikaci činí 0,65 násobek průměrné mzdy, tj. 16 005 Kč, též pro rok 2014.

Podpora v nezaměstnanosti v EU

Stejně jako v případě ČR je i ve všech ostatních státech EU podstatné přihlídnout k tomu, jaký je rozdíl mezi částkou podpory a minimální mzdou. Pokud se rozdíl snižuje, lidé bez zaměstnání, závislí na sociálních dávkách, nemají motivaci si práci hledat.

Výše podpory v nezaměstnanosti, a také doba jejího poskytování se v každém členském státě liší. V sousedním Německu je výše podpory u bezdětných nezaměstnaných 60 % z průměrného příjmu. Podpora v nezaměstnanosti se v Německu vypočítává z průměrného výdělku za rok, přičemž maximální podpora se počítá ze mzdy 5 600 euro ve starých spolkových zemích a 4 650 v nových spolkových zemích. Podpora na Slovensku činí 50 % z předchozího průměrného výdělku a v Rakousku činí výše podpory 55 % z předchozího čistého výdělku za poslední rok a maximální výše podpory se počítá z měsíčního příjmu ve výši 4 230 euro. Čtvrtý z našich sousedních států Polsko vyplácí podporu v nezaměstnanosti po dobu 6 nebo 12 měsíců, což se odvíjí od nezaměstnanosti v daném regionu. V prvních třech měsících je v Polsku vyplácena základní míra podpory 794,20 polských zlotých a v dalších je to 623,60 polských zlotých, tj. kolem 3 700 Kč (Gola 2013).

3.3.3 Programy v nezaměstnanosti

Nezaměstnanost se snaží eliminovat stát i Evropská unie. Bývá jedním z hlavních bodů předvolebních kampaní politických stran, které přicházejí s návrhy řešení a programů, jak zvyšování nezaměstnanosti předcházet. V zájmu státu je nezaměstnanost neustále snižovat, jelikož studie z roku 2006, vytvořená pro MPSV ČR říká, že průměrné náklady na jednu nezaměstnanou osobu činí na jeden rok zhruba 118 tisíc korun (Vlková 2013).

Evropská unie se díky financování programů a intervencí na pracovním trhu snaží dosáhnout cíle, kterým je především zmírnění rozdílů mezi zaostalými a rozvinutými oblastmi. Mareš (1998) uvádí, že již od roku 1989 se EU snaží tento cíl plnit díky podpoře fondů, kterými jsou *The European Regional Development Fund (ERDF)*, *The European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF)* a další. Země Evropské unie mají v rámci politiky nezaměstnanosti rozmanité programy, avšak jádro jejich záměru se téměř neliší.

V současnosti je jedním z hlavních nástrojů pro realizaci Evropské strategické činnosti Evropský sociální fond (ESF). „Hlavním posláním ESF je rozvíjení zaměstnanosti, snižování nezaměstnanosti, podpora sociálního začleňování osob a rovných příležitostí se zaměřením na rozvoj trhu práce a lidských zdrojů (MPSV 2014b)“. Cílem Evropského sociálního fondu je především zajištění stejných příležitostí a pomoc pro všechny osoby vstupující na trh práce, dalšími cíli jsou celoživotní vzdělávání, boj s diskriminací ve všech formách a další. Z tohoto fondu jsou podporovány také neinvestiční projekty. Těmito projekty jsou především stáže pedagogů, ale také vědeckých pracovníků či vědců, dále se jedná o rekvalifikaci nezaměstnaných osob, vytvoření vzdělávacích programů pro zaměstnance nebo zajištění podpory pro OSVČ v začátcích jejich činnosti. Podporovány jsou také projekty týkající se využívání Informační a komunikační technologie (IKT), a to jak studenty, tak učiteli či programy týkající se etnických menšin, lidí se zdravotním postižením a dalších znevýhodněných osob. „Orgánem zodpovědným za řízení pomoci z ESF v ČR je MPSV a je zároveň řídicím orgánem Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (MPSV 2014b)“.

Záměrem MPSV ČR je v rámci této problematiky také snižování nezaměstnanosti mladých lidí. Společně s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) ČR a ve spolupráci s dalšími sociálními partnery byl zpracován Program Záruky pro mládež, kterým se snaží zabraňovat zvyšování počtu mladých osob, které aktivně nehledají zaměstnání, nejsou schopné ho najít či se nikterak nepřipravují na budoucí povolání, ať již studiem nebo jinými přípravnými aktivitami. Program Záruky pro mládež zajišťuje mladým lidem mezi 15 až 24 lety věku nabídku zaměstnání, stáže či dalšího vzdělávání. Tato kvalitní nabídka přijde do 4 měsíců od doby, kdy osoba ukončila vzdělávání nebo od doby, kdy se stala nezaměstnanou či sama systémem vzdělávání opustila. Program byl spuštěn na počátku roku 2014 a dle situace na trhu práce by se měl průběžně měnit či rozšiřovat. Úřady práce ČR se svými pracovišti realizuje tento program ve spolupráci se zaměstnavateli, školami a dalšími. Hlavním kritériem pro zařazení osoby do tohoto programu je vedle věku také registrace u příslušného kontaktního pracoviště ÚP ČR, kde se jí dostane poradenství pro zajištění předpokladů, ať již kvalifikačních či osobnostních, dále

pomoci při hledání zaměstnání, přípravy na rekvalifikaci a mimo jiné také příspěvků v počátku podnikání (MPSV 2013).

Příspěvková organizace MPSV ČR, Fond dalšího vzdělávání, přišla s projektem Stáže ve firmách, který započal v červnu roku 2012. Stáže ve firmách mají zajistit uplatnění občanů ČR nebo osob s trvalým bydlištěm na území ČR na trhu práce. Tyto stáže jsou určeny absolventům, kteří nemají žádnou praxi, osobám bez zaměstnání, dále osobám po mateřské dovolené či osobám již zaměstnaným, které však chtějí rozšířit své znalosti a kvalifikaci (MPSV 2014c). „Projekt Stáže ve firmách – vzdělávání praxí je spolufinancován Evropským sociálním fondem prostřednictvím Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost ve výši 85 % a Fondem dalšího vzdělávání prostřednictvím státního rozpočtu České republiky ve výši 15 % (MPSV 2014c)“.

MPSV ČR, přesněji pak ÚP ČR, nabízí fyzickým osobám možnost rekvalifikace. Rekvalifikace, která spočívá ve zdokonalení či posílení současné kvalifikace, slouží k získání nového zaměstnání či udržení toho současného. Avšak rekvalifikací se rozumí i kvalifikace osoby, která žádné jiné kvalifikace předtím nenabyla. Rekvalifikace je hrazena ÚP ČR, jsou-li tímto úřadem osoby se zájmem o ni doporučeny a je s nimi uzavřena písemná dohoda. „Na úhradu nákladů rekvalifikace a nákladů spojených s rekvalifikací není právní nárok (MPSV 2012)“. Člověk, který má zájem o zařazení do rekvalifikačního kurzu, musí být veden na ÚP ČR jako uchazeč či zájemce o práci, jeho zdravotní stav musí být odpovídající výkonu kurzu a novému zaměstnání, dále pak musí mít pro rekvalifikační kurz kvalifikační předpoklady, kterými se rozumí vzdělání či různé dovednosti potřebné pro daný typ rekvalifikace. Dalšími podmínkami jsou účelnost a potřeba rekvalifikace. Pokud účastník kurzu získá všechna potřebná osvědčení, je připuštěn ke zkoušce, která je pro jeho obor vzdělání předepsaná. Za složení této zkoušky obdrží certifikát o dosažení vzdělání (MPSV 2012).

Vedle programů a kurzů, které poskytuje MPSV ČR, fungují v ČR také neziskové organizace, které se snaží pomoci lidem bez zaměstnání. Neziskové organizace, které nabízejí služby nezaměstnaným osobám, se řadí mezi servisní veřejně prospěšné neziskové organizace. Jedná-li se o osoby dlouhodobě nezaměstnané, je nutné vzít v potaz s nezaměstnaností spojené další sociální problémy, jako je například sociální vyloučení. V takové situaci je potřebná individuální pomoc a sociální poradenství, které se v ČR pokouší zajistit právě neziskový sektor se svými organizacemi, čímž vyplňuje nedostatečné pokrytí státními sociálními pracovníky. Neziskové organizace se snaží pokrývat především lokální poptávku po sociálních službách, a to přímo v terénu, kde řeší aktuální problémy klientů. Na úrovni krajů či měst fungují neziskové organizace, které se snaží pomoci při zvyšování zaměstnanosti svých občanů (Taškeová 2007). Ve spolupráci s ÚP ČR mohou nabízet různé rekvalifikační kurzy, dále kurzy, které pomáhají ženám po mateřské dovolené uplatnit se znovu na trhu práce či zajišťují počítačové a jazykové kurzy. Jejich aktivitou je také poskytování informací o sociální situaci v okolí bydliště klienta, o počtech nezaměstnaných a také o hrozbách, které by na trhu práce v okolí mohly nastat.

Kapitola 4

Vývoj nezaměstnanosti v ČR a EU

Tato analytická část práce se věnuje míře ekonomické aktivity Česka za vybrané demografické aspekty, dále vývoji obecné míry nezaměstnanosti a registrované míře nezaměstnanosti v ČR. Následně se zabývá vývojem míry nezaměstnanosti podle demografických atributů za vybrané roky. Další část je zaměřena na zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR za období 1993–2013 a následně komparaci s vývojem zaměstnanosti a nezaměstnanosti v sousedních státech ČR a průměru za EU (28). Na konci analytické části se nachází tabulka s nezaměstnaností podle pohlaví a věku v ČR a sousedních státech za rok 2013. Všechny definice a ukazatele jsou ke zhlédnutí v metodické části práce.

4.1 Míra ekonomické aktivity podle věkových skupin a krajů Česka

Pro vlastní analýzu byly vybrány roky 1993, 2008, 2009 a 2012. Počáteční rok 1993 byl zvolen, protože od roku 1993 známe EA obyvatelstva za samostatnou ČR. Roky 2008 a 2009 byly vybrány z důvodu, že mezi těmito dvěma lety se vyskytoval nejvyšší rozdíl v míře nezaměstnanosti a jako koncový rok byl vybrán rok 2012, protože v době zpracování práce nebyla k dispozici všechna potřebná data za rok 2013.

4.1.1 Míra ekonomické aktivity podle věkových skupin

Tab. č. 1 popisuje rozdíl EA obyvatelstva za muže a ženy mezi věkovými skupinami. Z tab. 1 je patrné, že nejvyšší míra EA mužů se nacházela ve věkových skupinách 30–34 let a 35–39 let za všechny sledované roky. Naopak nejnižší míra EA mužů byla ve věkové skupině 60–64 let a u mladších věkových skupin 15–19 let a 20–24 let, též za všechny sledované roky. Zajímavostí je, že v roce 1993 byla míra EA mužů ve věkové skupině 15–19 let 37,9 % a v následujících letech už jen mezi 8–9 %. To mohlo být způsobeno tím, že se u mladých lidí prodlužuje průměrná délka vzdělávání a zvyšuje se podíl studující populace, čímž obyvatelstvo v této věkové skupině spadá do ekonomicky neaktivních, což se jeví i jako následek u věkové skupiny 20–24 let (Šimková, Petkovová 2011). Naopak k významnému zvýšení míry EA došlo ve skupinách 55–59 let a 60–64 let. U skupin 55–59 let a 60–64 let byla míra nárůstu ekonomicky aktivních mužů způsobena posouváním důchodového věku. Důvodem ekonomické neaktivity

u starších věkových skupin by mohl být starobní, popřípadě invalidní důchod (Šimková, Petkovová 2011). Jedná se především o 60. rok života, který je u většiny lidí přelomovým mezi pracovním životem a důchodem. U ostatních věkových skupin nebyl zjištěn významný rozdíl.

U žen byla nejvyšší míra EA ve věkových skupinách 40–44 let a 45–49 let. Nejnižší míra EA byla stejná jako u mužů ve věkové skupině 60–64 let a ve věkových skupinách 15–19 let a 20–24 let. Vývoj ve věkové skupině 15–19 let byl totožný s vývojem u mužů v té samé věkové skupině. U žen ve věku 20–24 let nebyl pokles tak znatelný jako v té samé věkové skupině u mužů. Mohlo to být zapříčiněno tím, že ještě v roce 1993 ženy rodily děti v mladším věku a byly častěji na rodičovské dovolené, a proto byla jejich ekonomická aktivita nízká. Později oproti mužům zaznamenaly věkové skupiny 30–34 let a 35–39 let žen značný pokles. Důvodem poklesu míry EA žen v těchto skupinách by mohl být pozdější věk matky při narození prvního dítěte, který se neustále zvyšovala také s tím spojená následná péče o dítě (Šimková, Petkovová 2011). Naopak vyšší nárůst míry EA u žen byla obzvláště ve věkových skupinách 50–54 let a 55–59 let. U první jmenované skupiny byl nárůst mezi roky 1993 a 2012 o 11,8 procentních bodů a u druhé věkové skupiny dokonce o 40,4 procentních bodů. Takto vysoký nárůst mohl být zapříčiněn také prodlužováním věku do důchodu. Oproti mužům mají ženy nižší důchodový věk a také dříve odcházejí do důchodu podle počtu vychovaných dětí. Ostatní věkové skupiny nezaznamenaly výrazný rozdíl.

Tab. 1 – Míra ekonomické aktivity obyvatelstva podle věkových skupin, muži a ženy, Česko, roky 1993, 2008, 2009 a 2012 (údaje v %)

	Muži				Ženy			
	1993	2008	2009	2012	1993	2008	2009	2012
15-19	37,9	8,4	9,1	8,1	33,1	6,3	6,6	5,0
20-24	86,2	60,8	62,1	58,7	53,8	44,4	43,5	42,3
25-29	96,4	90,9	91,5	91,0	64,4	66,4	67,4	67,0
30-34	97,8	96,8	96,8	97,1	80,2	66,0	65,7	64,5
35-39	97,3	97,6	97,5	97,2	89,8	80,0	79,5	81,4
40-44	96,9	96,5	96,5	97,0	91,4	91,0	92,0	91,5
45-49	93,6	94,6	95,2	95,6	91,9	92,5	92,2	93,8
50-54	88,3	91,7	92,2	93,8	78,2	87,7	88,4	90,0
55-59	71,1	84,8	84,0	86,4	26,0	55,7	58,0	66,6
60-64	26,6	40,7	40,2	41,1	12,3	15,1	15,5	17,2

Pozn.: Údaje jsou počítané z údajů kalendářních čtvrtletí, jako roční průměry EA v pětiletých věkových skupinách

Zdroj: ČSÚ_VŠPS a vlastní zpracování

4.1.2 Míra ekonomické aktivity podle krajů Česka

Tab. 2 – Míra ekonomické aktivity obyvatelstva podle krajů, muži a ženy, Česko, roky 1993, 2008, 2009 a 2012 (údaje v %)

	Muži				Ženy			
	1993	2008	2009	2012	1993	2008	2009	2012
Česká republika	71,3	68,2	68,3	67,7	52,3	49,3	49,5	50,0
hl. m. Praha	71,7	70,8	72,1	71,6	53,5	52,8	53,7	52,9
Středočeský kraj	71,7	69,7	69,7	69,1	50,9	49,8	49,9	52,1
Jihočeský kraj	72,2	68,7	68,5	66,5	54,0	50,5	49,5	49,4
Plzeňský kraj	71,7	68,3	68,8	68,8	53,4	51,9	50,6	50,4
Karlovarský kraj	73,9	69,8	70,6	68,9	57,5	52,3	52,3	51,4
Ústecký kraj	73,1	69,2	68,4	66,8	54,9	45,7	46,6	47,1
Liberecký kraj	72,6	67,0	67,6	67,3	55,3	46,5	47,5	48,4
Královéhradecký kraj	70,8	66,1	67,0	65,6	51,7	50,6	49,5	50,3
Pardubický kraj	70,5	67,6	66,7	67,3	51,3	49,1	49,3	50,1
Kraj Vysočina	69,0	68,0	67,1	65,8	50,7	48,8	49,0	48,1
Jihomoravský kraj	71,4	67,3	67,3	68,3	50,9	47,4	48,2	49,5
Olomoucký kraj	70,8	66,5	67,0	65,8	52,7	48,0	48,3	49,3
Zlínský kraj	71,1	67,8	66,3	66,9	51,4	48,6	48,6	48,8
Moravskoslezský kraj	69,5	66,4	66,7	65,4	50,2	48,8	49,0	49,4

Pozn.: Údaje jsou počítané z údajů kalendářních čtvrtletí, jako roční průměry EA, počítáno jako podíl počtu zaměstnaných a nezaměstnaných (pracovní síly) na počtu všech osob starších 15 let. Rozdělené zvlášť za muže a ženy.

Zdroj: ČSÚ_VŠPS a vlastní zpracování

Z tabulky č. 2 je patrné, že rozdíly mezi muži a ženami na krajské úrovni byly značné. V celém měřeném období za ČR se jedná přibližně o rozdíl 20 procentních bodů. Rozdíl mohl být zapříčiněn tím, že ženy odcházejí v dřívějším věku do důchodu než muži anebo mohly být na další mateřské dovolené⁴, tím pádem by se staly ekonomicky neaktivními. V roce 2012 byl rozdíl mezi muži a ženami nejmenší 17,7 procentních bodů. Za ČR byla v roce 2012 míra ekonomické aktivity 58,6 % za muže a ženy dohromady. Rozdíly v krajích mezi muži za jednotlivé roky byly nepatrné. Za zmínku stojí, že v každém roce převyšovala míra EA obyvatelstva hl. města Prahy nad mírou EA obyvatelstva ČR jak u mužů, tak u žen v celém sledovaném období. V ostatních krajích se hodnoty pohybovaly kolem hodnoty celostátního průměru. Nejzajímavěji se jevil Ústecký kraj, který zaznamenal nejvyšší propad jak u mužů, tak u žen ze všech sledovaných krajů, a to až o 7,8 procentních bodů.

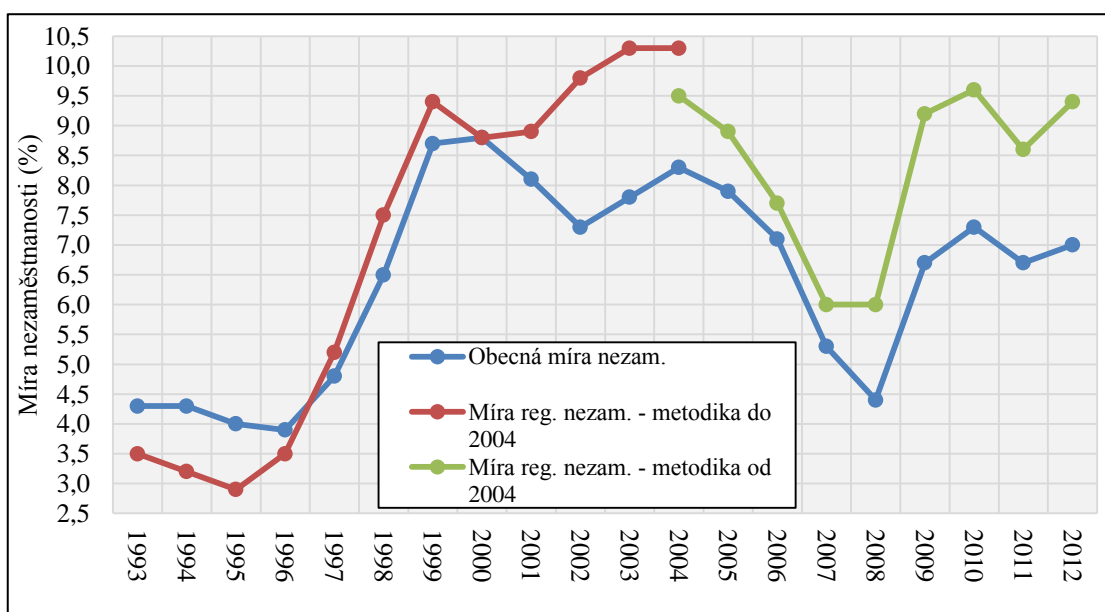
⁴ „Ženy na mateřské dovolené (28 nebo 37 týdnů), tj. pouze ženy na mateřské dovolené v trvání maximálně 28, resp. 37 týdnů, kterým trval jejich pracovní poměr, jsou EA.(ČSÚ)“

Dostupné z: (http://notes3.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4115-03--1_metodicke_vymezeni_zakladnich_ukazatelu_ekonomicke_aktivity) (cit. 2014-08-12)

4.2 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti a registrované míry nezaměstnanosti v ČR

Tato podkapitola se zabývá vývojem nezaměstnanosti v ČR podle dvou odlišných metodik. Obecná míra nezaměstnanosti se počítá podle metodiky výpočtu ČSÚ na základě dat z VŠPS, která má spíše mezinárodní srovnávací charakter a registrovaná míra nezaměstnanosti se počítá podle metodiky MPSV na základě statistik ÚP ČR, která naopak hodnotí politiku zaměstnanosti vyplývající z české legislativy a je spíše prezentována ve sdělovacích prostředcích než data braná z VŠPS podle metodiky výpočtu ČSÚ. Z obr. 1 jsou patrné rozdíly, jaké v nezaměstnanosti vyvolávaly mezi sebou odlišné způsoby měření, následně byla provedena interpretace výsledků. Vývoj byl zpracován za období 1993–2012. Koncový rok 2012 byl zvolen proto, že od ledna 2013 nahradil ukazatel míry registrované nezaměstnanosti nový ukazatel – podíl nezaměstnaných osob.

Obr. 1 – Vývoj obecné míry nezaměstnanosti a míry registrované nezaměstnanosti, obě pohlaví, Česko, 1993 - 2012

Poznámky: Obecná míra nezaměstnanosti – data vzata z VŠPS_ČSÚ

míra registrované nezaměstnanosti – metodika do 30. 6. 200, data vzata z MPSV

míra registrované nezaměstnanosti – metodika od 1. 7. 2004, data vzata z MPSV

Zdroj: ČSÚ_VŠPS, MPSV a vlastní zpracování

Jak se vyvíjela míra nezaměstnanosti mezi lety 1993–2012 dle odlišných metodik je možné si prohlédnout na obr. 1. Jak lze vidět na obrázku, obecná míra nezaměstnanosti se první 4 roky sledovaného období pohybovala kolem hranice 4 % a míra registrované nezaměstnanosti kolem 3–3,5 %. Od roku 1997 prudce rostla nahoru jak obecná míra, tak i registrovaná míra nezaměstnanosti. Bylo to způsobeno zpomalením hospodářského růstu, což bychom mohli také nazvat jako recese. Rostoucí trend se zastavil až v roce 2000 na hodnotě 8,8 % podle obou

metodik. Ekonomika se tak zřejmě zvedala ze svého útlumu. Zjištěné diference mezi oběma ukazateli od roku 2001 do roku 2004 vyplývaly z metodických rozdílů konstrukce těchto ukazatelů. Ovlivněné to bylo i změnou dotazníku VŠPS a nárůstem non-response po SLBD v roce 2001. Od roku 2004 přikročilo MPSV k legislativním změnám a metodika výpočtu obou měr se více sblížovala. Z obrázku je vidět, že po vyloučení vlivu těchto metodických změn začaly obě míry vykazovat v čase shodné trendy. Obecná míra nezaměstnanosti začala klesat až do roku 2003 a míra registrované nezaměstnanosti stoupla až do roku 2004. Od 1. 7. 2004 se změnila metodika v míře registrované nezaměstnanosti z podílu počtu registrovaných uchazečů na pracovní síle na nově používanou metodiku podílu počtu dosažitelných uchazečů k pracovní síle. Proto jsou za rok 2004 ke spatření na obrázku dvě míry registrované nezaměstnanosti podle odlišných metodik. Od vstupu ČR do EU (2004) následoval klesající trend vývoje nezaměstnanosti. Důvodem mohl být otevřený přístup na pracovní trhy v rámci EU. Tento trend bylo možné sledovat až do roku 2008, pak přišla celosvětová ekonomická krize, v níž se míra nezaměstnanosti zvýšila téměř o 3 procentní body. Jak lze vypořádat z obrázku, registrovaná míra nezaměstnanosti od roku 2009 do roku 2012 víceméně stagnovala a udržovala si hodnotu kolem 9 %.

4.3 Vývoj míry nezaměstnanosti podle věkových skupin, dosaženého stupně vzdělání a podle krajů Česka

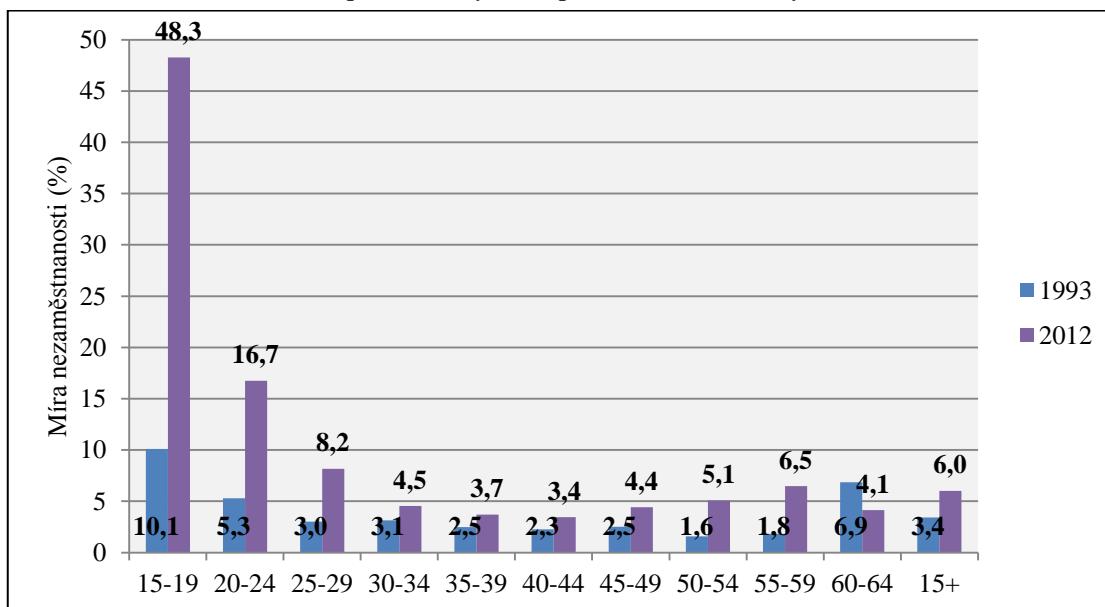
V této části byla popsána a graficky znázorněna míra nezaměstnanosti podle věkových skupin, dosaženého stupně vzdělání a na konec podle krajů Česka, rozdělená zvlášť za muže a ženy. Dále v této části byly zkonstruovány tabulky procentuálního podílu počtu nezaměstnaných podle věkových skupin a podle vzdělání.

4.3.1 Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin

V této podkapitole byla graficky vyobrazena míra nezaměstnanosti podle věkových skupin za vybrané roky 1993, 2008, 2009 a 2012, rozdělená za muže a ženy a následně byl také interpretován rozdíl mezi jednotlivými roky. Dále byla uvedena tabulka s procentuálním podílem nezaměstnaných osob podle věkových skupin opět za vybrané roky za muže a ženy. Obr. 2 ukazuje, jak se vyvinula míra nezaměstnanosti ve věkových skupinách za 19 let. Nejvyšší rozdíl byl u nejmladší věkové skupiny 15–19 let, u které byl zjištěn rozdíl 38,2 procentních bodů během sledovaného období. Ve skupině 20–24 let byl zjištěn taktéž vyšší rozdíl, přesněji rozdíl 11,4 procentních bodů. Takto vysoký nárůst byl zapříčiněn zhoršujícím se uplatněním na trhu práce a poklesem ekonomické aktivity mladých lidí, který plynul z prodlužující se průměrné délky vzdělávání a zvyšujícího se podílu studující populace. Míry u středních věkových skupin se většinou pohybovaly pod úrovní celkové míry nezaměstnanosti. U věkových kategorií nad 50 let se míra nezaměstnanosti zvýšila, kromě věkové skupiny 60–64 let, u které došlo k poklesu z 6,9 % na 4,1 %. K zvýšení míry nezaměstnanosti u věkové kategorie nad 50 let došlo i díky zvýšenému počtu ekonomicky aktivních obyvatel, neustálému

stárnutí populace a odkládání odchodového věku do důchodu. Dalším problémem mohlo být, že při ztrátě zaměstnání člověk kolem věkové hranice 50 let daleko hůře hledá nové zaměstnání.

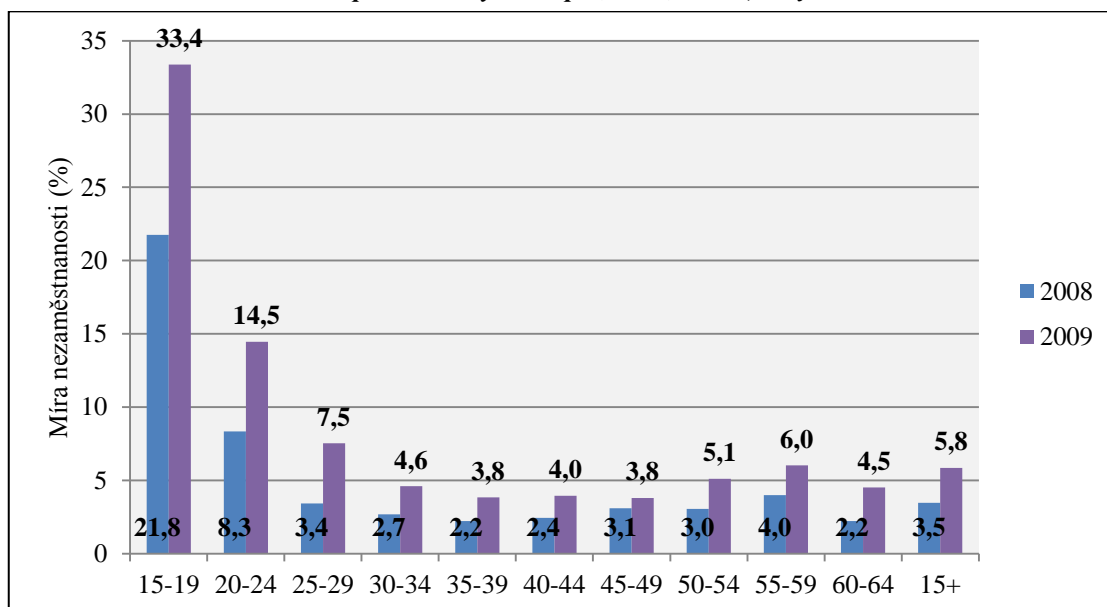
Obr. 2 – Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin, muži, Česko, roky 1993 a 2012

Pozn.: Roční průměrná míra nezaměstnanosti v pětiletých věkových skupinách. Věková skupina 65+ není uvedena z důvodu chybějících údajů za roky 2008 a 2009.

Zdroj: ČSÚ_VŠPS a vlastní zpracování

Obr. 3 – Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin, muži, Česko, roky 2008 a 2009

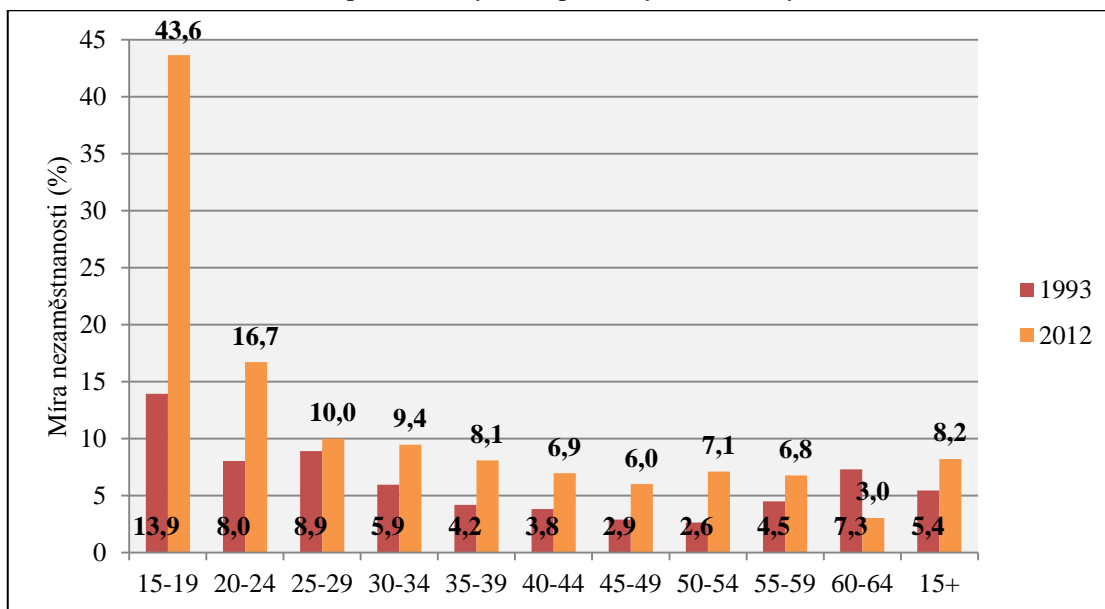
Pozn.: Roční průměrná míra nezaměstnanosti v pětiletých věkových skupinách. Údaje za věkovou skupinu 65+ nebyly k dispozici.

Zdroj: ČSÚ_VŠPS a vlastní zpracování

Z obr. 3 je patrný podobný vývoj jako u obr. 2. Nejvyšší rozdíl byl opět zaznamenán u věkových skupin 15–19 let a 20–24 let. U první jmenované skupiny byl rozdíl 11,6 procentních bodů, ke kterému došlo během jednoho roku. U druhé zmíněné skupiny byl rozdíl 6,2 procentních bodů. Ke zvýšení míry nezaměstnanosti došlo i u ostatních věkových skupin. Hlavní příčinou byla významná změna na trhu práce mezi těmito roky, jejichž důsledkem bylo snížení výkonu ekonomiky, často označované jako krize. Neustále se snižující poptávka se postupem času odrazila v poklesu výroby. Další rizikovou skupinou, která převyšovala celorepublikový průměr, byla věková skupina 55–59 let. Ostatní věkové skupiny se přibližovaly, až na drobné výkyvy u některých skupin, celostátnímu průměru za muže, mezi 3,5–6 %.

Jak se vyvinula míra nezaměstnanosti podle věkových skupin u žen lze vidět na obr. 4. Vývoj byl velmi podobný jako u mužů na obr. 2. Nejvyšší zaznamenaný rozdíl byl u věkové skupiny 15–19 let, který činil 29,7 procentních bodů a u věkové skupiny 20–24 let. Problémem bylo horší uplatnění žen na trhu práce, pokles ekonomické aktivity mladých žen, které vyplývalo z neustále se prodlužující průměrné délky vzdělávání a zvyšujícího se podílu studující populace. Mezi rizikové skupiny žen patřily věkové skupiny 25–34 let. Převyšovaly celostátní průměr, který byl v roce 1993 5,4 % a v roce 2012 8,2 %. Věkovou skupinu 25–34 let zastupují převážně ženy s dětmi, kterým český trh práce neumožňuje takovou flexibilitu pracovních úvazků ke skloubení osobního a pracovního života. Ostatní věkové skupiny se se svými hodnotami přibližovaly celostátnímu průměru míry nezaměstnanosti za ženy ve vybraných letech.

Obr. 4 – Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin, ženy, Česko, roky 1993 a 2012

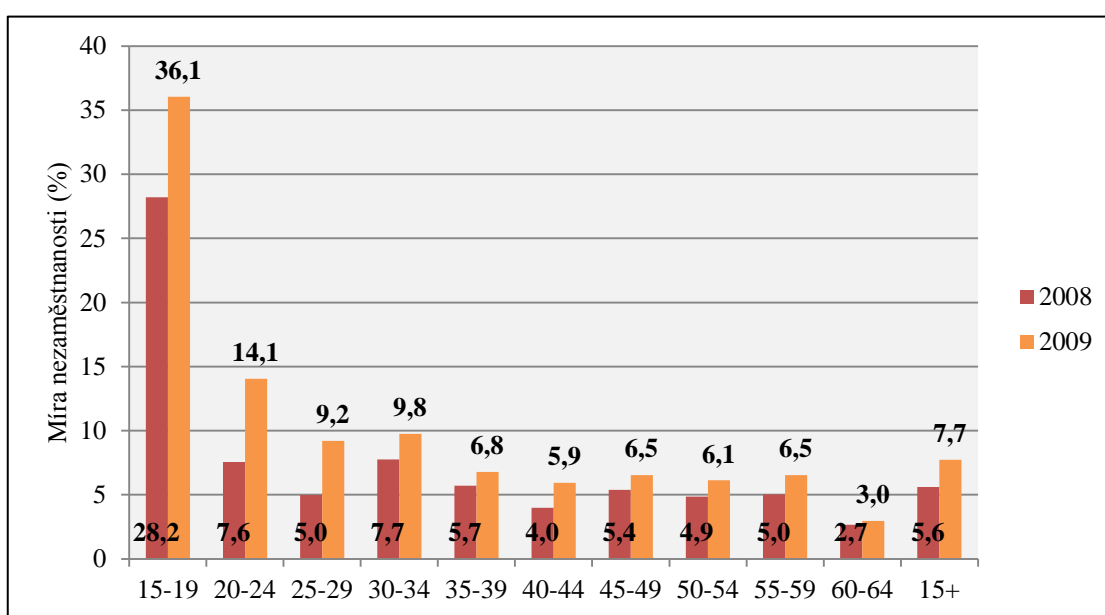

Pozn.: Roční průměrná míra nezaměstnanosti v pětiletých věkových skupinách. Věková skupina 65+ nebyla započítána z důvodu chybějících údajů za roky 2008 a 2009.

Zdroj: ČSÚ_VŠPS a vlastní zpracování

Vývoj míry nezaměstnanosti podle věkových skupin za ženy během let 2008 a 2009 je k vidění na obr. 5. Stejný vývoj jako u předešlých obrázků byl u věkových skupin 15–19 let a 20–24 let. To znamená, že se jednalo o značný růst míry v těchto skupinách. U první jmenované skupiny se jednalo o nárůst 7,9 procentních bodů a druhá skupina vzrostla o 6,5 procentních bodů. Jako u obr. 4 byla míra nezaměstnanosti u věkových skupin 25–29 let a 30–34 let převážně vyšší, než tomu bylo u mužské části populace z obr. 3. Důvod takto vysokého nárůstu během jednoho roku byl již zmiňovaný pokles výkonu ekonomiky. Ostatní věkové skupiny měly podobné hodnoty, až na drobné výkyvy u některých skupin, jako celostátní průměr za ženy, tedy mezi 5,5–8 %.

Obr. 5 – Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin, ženy, Česko, roky 2008 a 2009

Pozn.: Roční průměrná míra nezaměstnanosti v pětiletých věkových skupinách. Údaje za věkovou skupinu 65+ nebyly k dispozici.

Zdroj: ČSÚ_VŠPS a vlastní zpracování

Z tab. 3 lze vidět procentuální podíl počtu nezaměstnaných podle věkových skupin za muže a ženy. V roce 1993 bylo nejvíce nezaměstnaných ve věkové skupině 15–24 let, a to přes 35 tisíc mužů. Ve skupině 55 a více let bylo naopak nejméně nezaměstnaných, a to přes 9 tisíc mužů. Během sledovaného období se nejvýrazněji změnilo rozložení u věkové skupiny 15–24 let. Z 36 % v roce 1993 na 25 % v roce 2012. Věková skupina 25–34 let vykazovala v roce 2008 vyšší nezaměstnanost než věková skupina 15–24 let a po zbytek sledovaného období měla nejvyšší hodnoty. U ostatních věkových skupin nedošlo k žádné významné změně. K nejvyššímu rozdílu mezi dvěma roky došlo v letech 2008 a 2009, kdy v roce 2008 byl počet nezaměstnaných mužů 103 tis. a v roce 2009 175 tis. Dalším obdobím s vysokým nárůstem počtu nezaměstnaných mužů bylo období mezi roky 1998 a 1999.

U žen byl pozorován podobný trend nezaměstnanosti mladších věkových skupin (absolventi) jako u mužů, jen s tím rozdílem, že u žen byla naměřena vždy vyšší nezaměstnanost oproti mužům. V roce 1993 byl počet nezaměstnaných žen 123 tis., z čehož

80 % tvořily věkové kategorie do 44 let. V roce 2008 bylo 127 tis. nezaměstnaných žen a věkové kategorie do 44 let jej tvořily z 64 %. Došlo k poklesu o 16 procentních bodů. Věkové skupiny 25–34 let a 35–44 let nezaznamenaly za sledované období žádný významný pokles či růst. Vysoký nárůst byl u věkové skupiny 45–54 let, která v roce 1993 čítala téměř 17 tis. nezaměstnaných žen a v roce 2012 skoro 40 tis. nezaměstnaných. Celkově ve všech věkových skupinách vzrostla nezaměstnanost ze 123 tis. v roce 1993 na přibližně 189 tis. v roce 2012. U věkové skupiny 55 a více let se hodnota za celé sledované období pohybovala mezi 6–11 %.

Tab. 3 – Procentuální podíl počtu nezaměstnaných podle věkových skupin, muži a ženy, Česko, roky 1993, 2008, 2009 a 2012

	Muži				Ženy			
	1993	2008	2009	2012	1993	2008	2009	2012
15-24	36%	24%	24%	25%	29%	13%	16%	15%
25-34	21%	25%	28%	26%	28%	28%	30%	25%
35-44	19%	17%	17%	17%	23%	23%	23%	28%
45-54	14%	19%	17%	17%	13%	25%	22%	21%
55+	10%	15%	14%	15%	6%	10%	9%	11%
Celkem	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

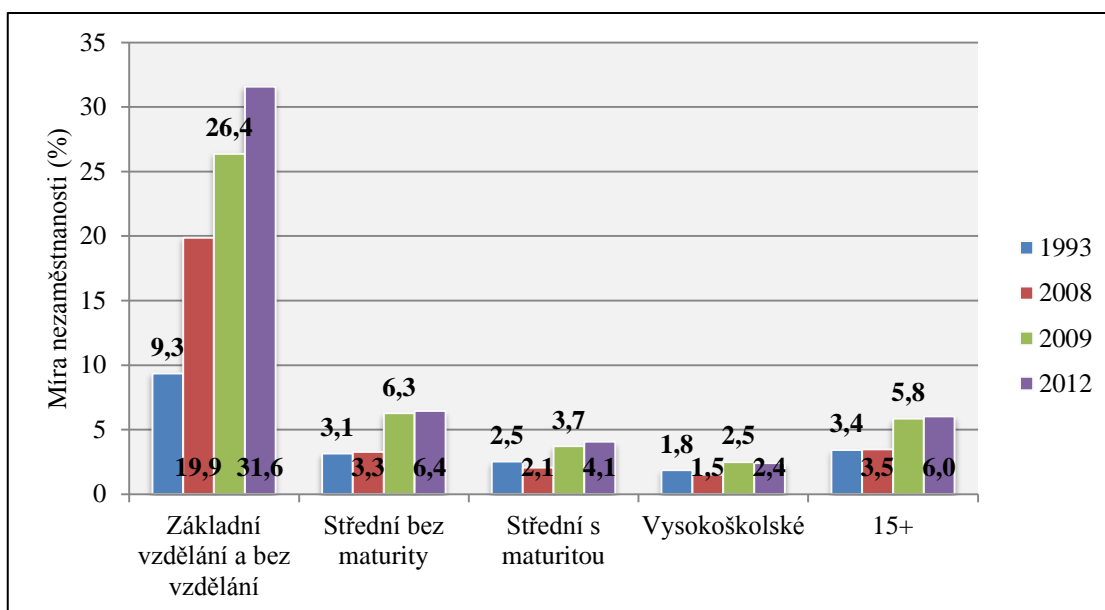
Pozn.: Hodnoty v tab. jsou zaokrouhleny na celá čísla, proto se může suma lišit o jedno procento.

Zdroj: ČSÚ_VŠPS a vlastní výpočty

4.3.2 Míra nezaměstnanosti podle stupně dosaženého vzdělání

Jak se vyvíjela míra nezaměstnanosti podle stupně dosaženého vzdělání za muže, je patrné na obr. 6. Z obrázku je vidět, že nejvyšší míru nezaměstnanosti vykazovaly muži se základním vzděláním nebo bez vzdělání za všechny roky. Během 19 let narostl rozdíl o 22,3 procentních bodů. Trendem bylo a je, že čím vyšší vzdělání člověk má, tím snadněji nalezne uplatnění na trhu práce. Dále je patrné z obr. 6., jak se vyvíjela míra mužů se středním vzděláním bez maturity, kdy se během prvních 15 let hodnoty téměř nezměnily a následně během roku 2008 a 2009 se míra zvýšila o 3 procentní body. V rozdílech mezi roky 2008 a 2009 opět hrála roli probíhající finanční krize. Zaznamenán byl rozdíl u všech stupňů dosaženého vzdělání. Rozdíly mezi roky 2009 a 2012 byly nepatrné, kromě rostoucího trendu míry nezaměstnanosti u mužů se základním vzděláním a bez vzdělání. V celém sledovaném období byla nejnižší míra evidována u mužů se středním vzděláním s maturitou a vysokoškolským vzděláním. Růst hodnot mužů se středoškolským vzděláním s maturitou se během sledovaného období zvýšil také díky tomu, že přibývalo více vysokoškolsky vzdělaných osob a nabízená volná pracovní místa pro středoškolsky vzdělané osoby zaujímali lidé s vysokoškolským vzděláním. V posledních letech, kdy jsou kladeny vyšší nároky na vzdělání, si lidé pouze s maturitou hledají práci obtížněji, jelikož pozice, na které středoškolské vzdělání dříve stačilo, dnes již většinou vykonávají vysokoškolsky vzdělaní jedinci.

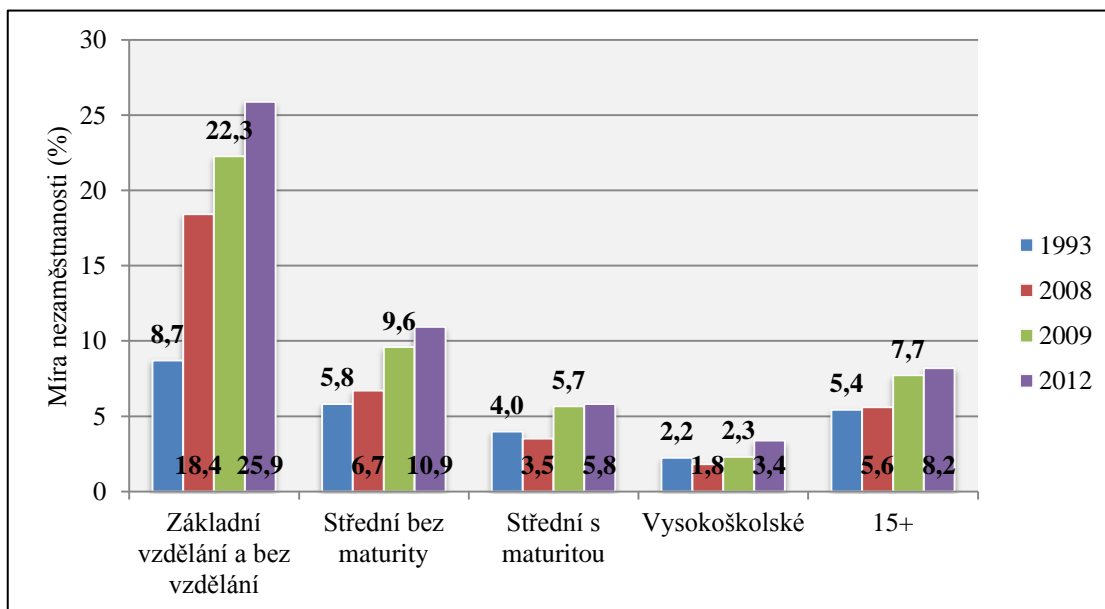
Obr. 6 – Míra nezaměstnanosti podle stupně dosaženého vzdělání, muži, Česko, roky 1993, 2008, 2009 a 2012

Pozn.: Roční průměrná míra nezaměstnanosti podle úrovně nejvyššího dosaženého vzdělání.

Zdroj: ČSÚ_VŠPS a vlastní zpracování

Obr. 7 – Míra nezaměstnanosti podle stupně dosaženého vzdělání, ženy, Česko, roky 1993, 2008, 2009 a 2012

Pozn.: Roční průměrná míra nezaměstnanosti podle úrovně nejvyššího dosaženého vzdělání.

Zdroj: ČSÚ_VŠPS a vlastní zpracování

Z obr. 7 je patrný vývoj míry nezaměstnanosti podle stupně vzdělání za ženy. Vývoj míry nezaměstnanosti podle stupně dosaženého vzdělání měl velmi podobný průběh jako u mužů. Nejvyšší hodnoty byly u žen se základním vzděláním a bez vzdělání. Nejvyšší míra nezaměstnanosti byla naměřena v roce 2012 u žen se základním vzděláním či bez vzdělání a to 25,9 %. Oproti roku 1993 je to nárůst o 17,2 procentních bodů. U míry středního vzdělání bez maturity došlo během prvních 15 let k mírnému nárůstu a naopak u středního vzdělání s maturitou a vysokoškolského vzdělání došlo k mírnému poklesu. Mezi roky 2008–2009 byl nárůst míry u všech dosažených stupňů vzdělání. Od roku 2009 do roku 2012 se hodnoty nezaměstnanosti pohybovaly na podobné úrovni. Stále však u obou pohlaví platí, že pro lepší výchozí podmínky na pracovním trhu je nejlepší mít co nejvyšší vzdělání, protože osoby s vyšším vzděláním mají daleko větší šanci se uplatnit na trhu práce i přesto, že momentální nezaměstnanost absolventů není nijak příznivá.

Tab. 4 – Procentuální podíl počtu nezaměstnaných podle stupně dosaženého vzdělání, muži a ženy, Česko, roky 1993, 2008, 2009 a 2012

	Muži				Ženy			
	1993	2008	2009	2012	1993	2008	2009	2012
základní a bez vzdělání	26%	29%	23%	24%	32%	30%	24%	22%
střední bez maturity	49%	45%	50%	47%	39%	37%	38%	39%
střední s maturitou	19%	19%	20%	22%	26%	28%	32%	30%
vysokoškolské	6%	7%	7%	8%	3%	5%	5%	9%
Celkem	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Pozn.: Hodnoty v tab. jsou zaokrouhleny na celá čísla, proto se může suma lišit o jedno procento.

Zdroj: ČSÚ_VŠPS a vlastní výpočty

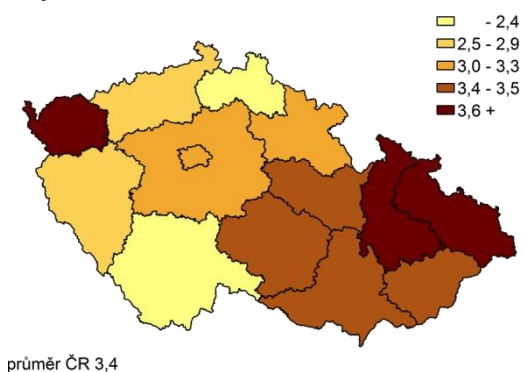
Procentuální podíl počtu nezaměstnaných podle stupně dosaženého vzdělání ukazuje tab. 4. Úroveň vzdělání byla členěna podle mezinárodní klasifikace ISCED 97, kterou 1. 1. 2014 nahradila nová klasifikace ISCED 2011.

Počet nezaměstnaných mužů se základním vzděláním či bez vzdělání v roce 1993 byl 25 tis, žen téměř 39 tis. Vyjádřeno procentuálně to bylo 26 % u mužů a 32 % u žen. Rozdíl mezi muži a ženami byl 6 procentních bodů. Muži se středním vzděláním bez maturity zaujímali nejvyšší nezaměstnanost, téměř 50 % jich bylo nezaměstnaných v roce 1993, což čítalo 47 tis. osob. Žen se stejným stupněm dosaženého vzdělání bylo 39 % nezaměstnaných. Počet nezaměstnaných mužů a žen se středním vzděláním bez maturity se v roce 1993 prakticky shodoval. Mezi muži a ani mezi ženami se během sledovaného období hodnoty nezaměstnanosti se středním vzděláním bez maturity výrazně nelišily od roku 1993. Muži se středním vzděláním s maturitou měli za sledované období velmi podobné hodnoty mezi 19–22 %. Středoškolsky vzdělaných žen s maturitou bylo v roce 1993 32 tis, v roce 2008 skoro 36 tis. a v roce 2009 57 tis. Procentuálně to nebyl tolik výrazný rozdíl mezi roky 2008 a 2009 (4 p. b.), ale absolutně ano. U vysokoškolsky vzdělaných mužů a žen byl zaznamenán rostoucí trend počtu nezaměstnaných. Vysokoškolsky vzdělaných lidí během posledních let rapidně přibývalo, čímž se zvýšila

konkurenceschopnost na trhu práce a na některé vysokoškolsky vzdělané jedince nezbylo místo na pracovním trhu.

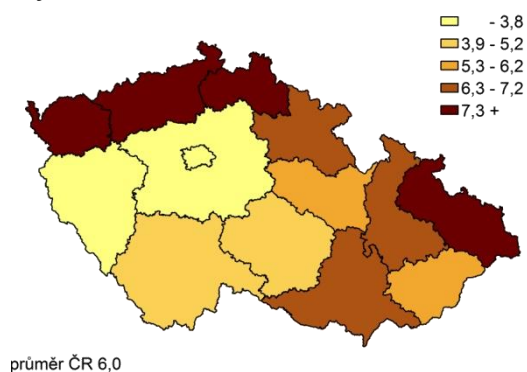
4.3.3 Regionální diference nezaměstnanosti v Česku

Obr. 8 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, muži, Česko, 1993

Zdroj: ČSÚ_VŠPS vlastní zpracování

Obr. 9 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, muži, Česko, 2012

Zdroj: ČSÚ_VŠPS vlastní zpracování

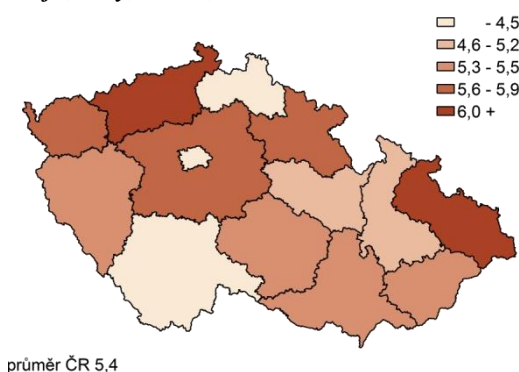
Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů za rok 1993 a 2012 je znázorněna na obr. 8 a 9. V prvním roce bylo vidět, že většina krajů se příliš nelišila od celostátního průměru až na dvě výjimky. První výjimkou byla dvojice krajů s nejnižší mírou nezaměstnanosti, a to Liberecký (2,3 %) a Jihočeský (2,4 %) kraj. Naopak Karlovarský (4,1 %), Olomoucký (4,4 %) a Moravskoslezský (4,8 %) kraj zaznamenal nejvyšší míru nezaměstnanosti. Zajímavé bylo pozorovat, jak se změnila během 19 let nezaměstnanost v Ústeckém kraji.

V posledním sledovaném roce 2012 se míra nezaměstnanosti změnila, jak na celém území ČR, tak i v jednotlivých krajích, k vyšším hodnotám. V každém kraji kromě hl. města Prahy se míra nezaměstnanosti zvýšila o několik procentních bodů. Nejvýraznější změnu zaznamenal Ústecký (o 5,6 p. b.) a Karlovarský kraj (o 6,1 p. b.). Ústecký kraj měl při prvním sledovaném roce jednu z nejnižších měr nezaměstnanosti a na posledním sledovaném roce měl už jednu z nejvyšších hodnot. Největší změnu, z nejnižších hodnot v roce 1993 na nejvyšší hodnoty v roce 2012, zaznamenal Liberecký kraj. Moravskoslezský a Olomoucký kraj zaostával v obou sledovaných letech za průměrem ČR. Ostatní kraje se se svými hodnotami přibližovaly celorepublikovému průměru (6,0 %).

Jak se vyvíjela obecná míra nezaměstnanosti podle krajů u žen za roky 1993 a 2012 lze spatřit na obrázcích 10 a 11. U žen bývala vždy vyšší míra nezaměstnanosti než u mužů. Odchylku od celorepublikového průměru bylo vidět v hl. městě Praha, Ústeckém a Moravskoslezském kraji. V hl. městě Praha byly hodnoty nejnižší, stejně jako u mužů. Naopak Ústecký (6,7 %) a Moravskoslezský (7,1 %) kraj měly nejvyšší hodnoty oproti ostatním krajům a celostátnímu průměru (5,4 %).

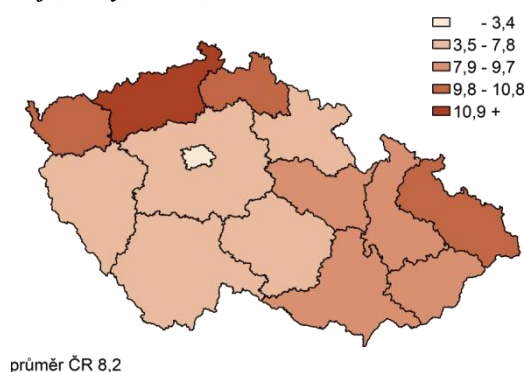
V roce 2012 se míra nezaměstnanosti oproti roku 1993 zvýšila stejně jako v případě mužů na celostátní i krajské úrovni. Jediné dva kraje, u kterých se snížila míra nezaměstnanosti, byly Středočeský kraj a hl. město Praha. Nejvyšší míru vůči celostátnímu průměru zaznamenaly Karlovarský (10,8 %), Ústecký (13,8 %), Liberecký (10,4 %) a Moravskoslezský (10,8 %) kraj. Kraje lemuující území Moravy se přibližovaly celorepublikovému průměru.

Obr. 10 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, ženy, Česko, 1993

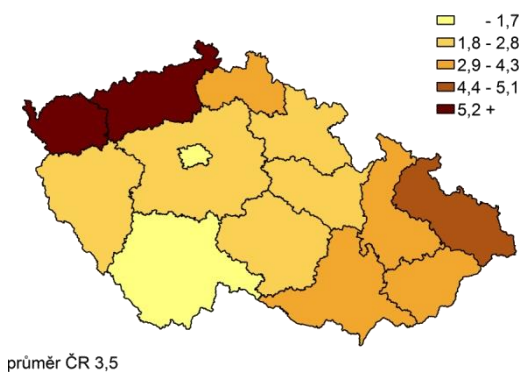
Zdroj: ČSÚ_VŠPS vlastní zpracování

Obr. 11 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, ženy, Česko, 2012

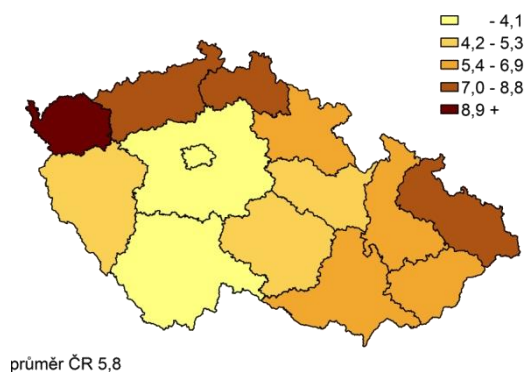
Zdroj: ČSÚ_VŠPS vlastní zpracování

Obr. 12 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, muži, Česko, 2008

Zdroj: ČSÚ_VŠPS vlastní zpracování

Obr. 13 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, muži, Česko, 2009

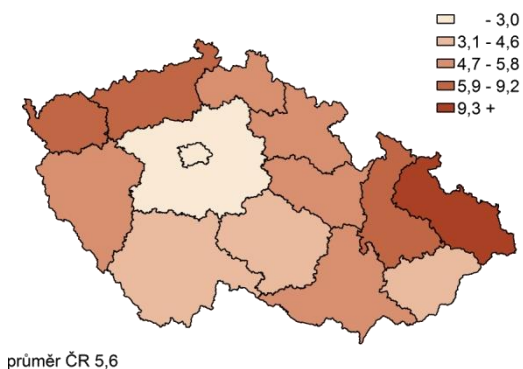
Zdroj: ČSÚ_VŠPS vlastní zpracování

Na obr. 12 a 13 lze vidět obecné míry nezaměstnanosti za muže mezi roky 2008 a 2009. V roce 2008 se nejvíce od ostatních krajů odlišovaly kraje Karlovarský (6,3 %), Ústecký (7,5%) a Moravskoslezský (5,1 %). Oproti celorepublikovému průměru na tom byly nejlépe hl. město Praha (1,6 %) a Jihočeský kraj (1,7 %). Zbylé kraje se mírou nezaměstnanosti velmi přibližovaly celostátnímu průměru (3,5 %). Během jednoho roku se míra nezaměstnanosti v ČR zvýšila o 2,3 procentního bodu. Zvýšení míry nezaměstnanosti bylo patrné u každého kraje. Nejmenší následky finanční krize a tím pádem nejnižší nárůst míry nezaměstnanosti se projevil v hl. městě Praha a v Středočeském kraji, kde se zvýšila míra nezaměstnanosti v Praze o 1,4 procentního bodu a ve

Středočeském kraji o 1,6 procentního bodu. Nejvyšší změny zaznamenaly Karlovarský (o 4,2 p. b.), Liberecký (o 3,3 p. b.), Královéhradecký (o 3,3 p. b.) a Moravskoslezský (o 3,7 p. b.) kraj. Ostatní kraje se se svými průměry blížíly celorepublikovému průměru (5,8 %).

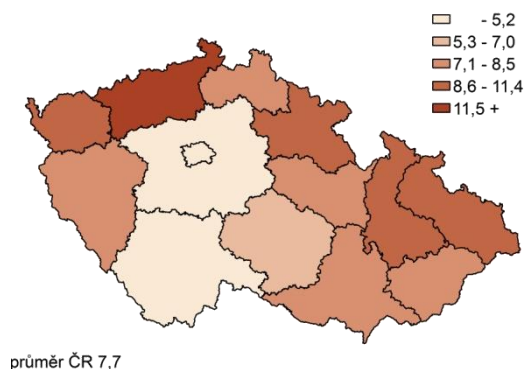
Vývoj obecné míry nezaměstnanosti podle krajů u žen je patrný z obr. 14 a 15. V roce 2008 byla zaregistrována vyšší míra nezaměstnanosti v krajích lemujících západní, severozápadní hranici Čech a také v Olomouckém a Moravskoslezském kraji. Nejvyšší hodnoty dosáhly Karlovarský (9,2 %), Ústecký (8,7 %), Olomoucký (8,0 %) a Moravskoslezský (10,3 %) kraj. Na druhé straně se na pomyslné první příčce umístilo hl. město Praha (2,3 %) a relativně příznivé hodnoty také vykazovaly Středočeský (3,0 %) a Jihočeský (3,9 %) kraj. Ostatní kraje jako Královéhradecký, Pardubický a Jihomoravský vykazovaly velmi podobné hodnoty jako celostátní průměr (5,6 %). Nejvyšší nárůst hodnot se projevil na západě Čech, zvláště v Plzeňském, Karlovarském a Ústeckém kraji. Na Moravě pak ve Zlínském kraji. Nejnižší hodnoty měly už tradičně hl. město Praha (3,2 %), Středočeský (5,2 %) a Jihočeský kraj (4,5 %). Kraj Vysočina a Jihomoravský kraj měly téměř totožné hodnoty s celorepublikovým průměrem (7,7 %). Nejnižší nárůst za sledované roky zaznamenaly Moravskoslezský kraj a to „jen“ o 0,6 procentního bodu a stejný nárůst byl zaznamenán i v Jihočeském kraji.

Obr. 14 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, ženy, Česko, 2008

Zdroj: ČSÚ_VŠPS vlastní zpracování

Obr. 15 – Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů, ženy, Česko, 2009

Zdroj: ČSÚ_VŠPS vlastní zpracování

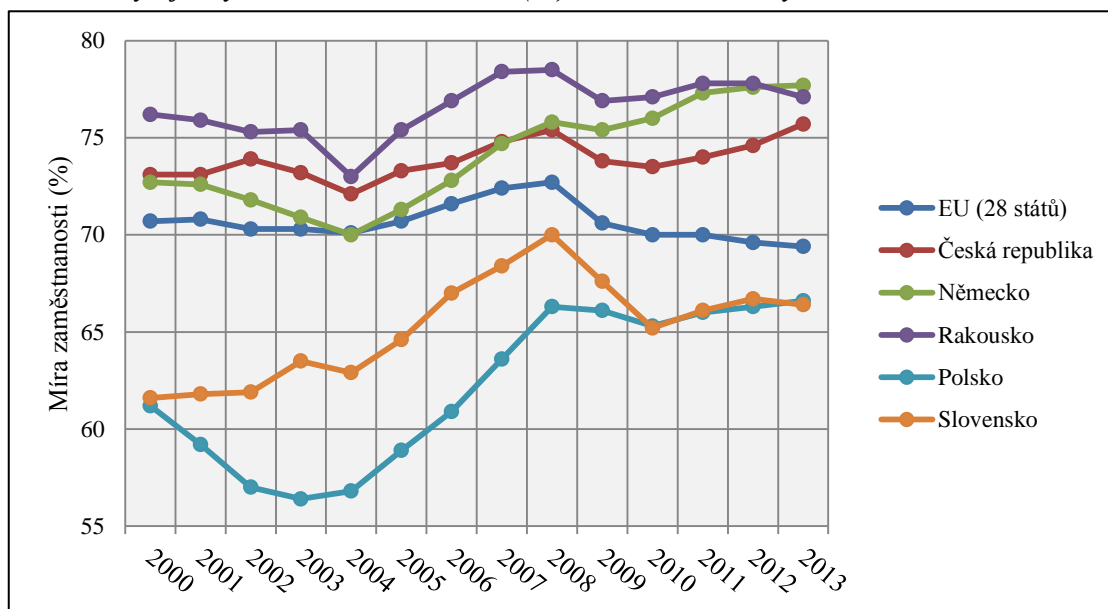
4.4 Komparace vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v ČR a vybraných zemích EU

V této části práce byly zkonstruovány grafy míry zaměstnanosti a nezaměstnanosti za muže, ženy a obě pohlaví v ČR a sousedních státech, doplněné o průměr ze všech 28 členských států EU za období 2000–2013. Dále tabulka s indexem nezaměstnanosti žen a tabulka s mírou nezaměstnaností podle věkových skupin za EU (28), ČR a sousední státy za rok 2013.

4.4.1 Vývoj míry zaměstnanosti

Na obrázku 16 lze spatřit vývoj míry zaměstnanosti za muže ve vybraných státech v období 2000–2013. Z obrázku je patrné, že nejnižší hodnoty zaměstnanosti vykazovaly státy Polsko a Slovensko v celém sledovaném období. Míra zaměstnanosti v Polsku klesala do roku 2004, kdy se dostala z 61,2 % na 57,2 %. Následně po vstupu Polska do EU v roce 2004 míra zaměstnanosti neustále rostla a v roce 2008 vystoupala až na hodnotu 66,3 %. Do roku 2013 se držela v rozmezí 65–67 %. Slovensko mělo opačný trend. Míra zaměstnanosti rostla až do roku 2008, kdy z 62,2 % v roce 2000 se hodnota zastavila až na 70 % v roce 2008, přičemž do roku 2010 klesla hodnota na 65,2 % a od té doby stagnovala. U EU rostla hodnota míry zaměstnanosti ze začátku pozvolna až do roku 2008, kdy se zastavila na hodnotě 72,7 %. Avšak po roce 2008 začala hodnota konstantně klesat a zastavila se na 69,4 %. Hodnoty v ČR se od začátku pohybovaly v rozmezí 73–75 % až do roku 2008, poté hodnota mírně klesla a zastavila se mezi 74–75 %, které si ČR udržovalo do konce sledovaného vývoje. Trend vývoje Německa byl zprvu klesající, poté od roku 2004 do roku 2013 rostoucí, až na drobné pozastavení růstu mezi roky 2008 a 2009. V závěru sledovaného období svými hodnotami předstihlo v míře zaměstnanosti Rakousko. U rakouských mužů měl vývoj míry, ze všech sledovaných států, nejpříznivější hodnoty. Ze začátku sledovaného období hodnoty stagnovaly, následně přišel lehký propad v roce 2004 na hodnotu 74,9 %. V roce 2008 vystoupala hodnota až na maximum, které bylo 78,5 %. Od roku 2009 do roku 2013 se hodnoty pohybovaly kolem 77 %.

Obr. 16 – Vývoj míry zaměstnanosti, muži, EU (28), ČR a sousední státy, 2000–2013

Pozn.: Za Roky 2000 a 2001 nebyla k dispozici data za EU (28), proto jsou vzaty údaje za EU (27).

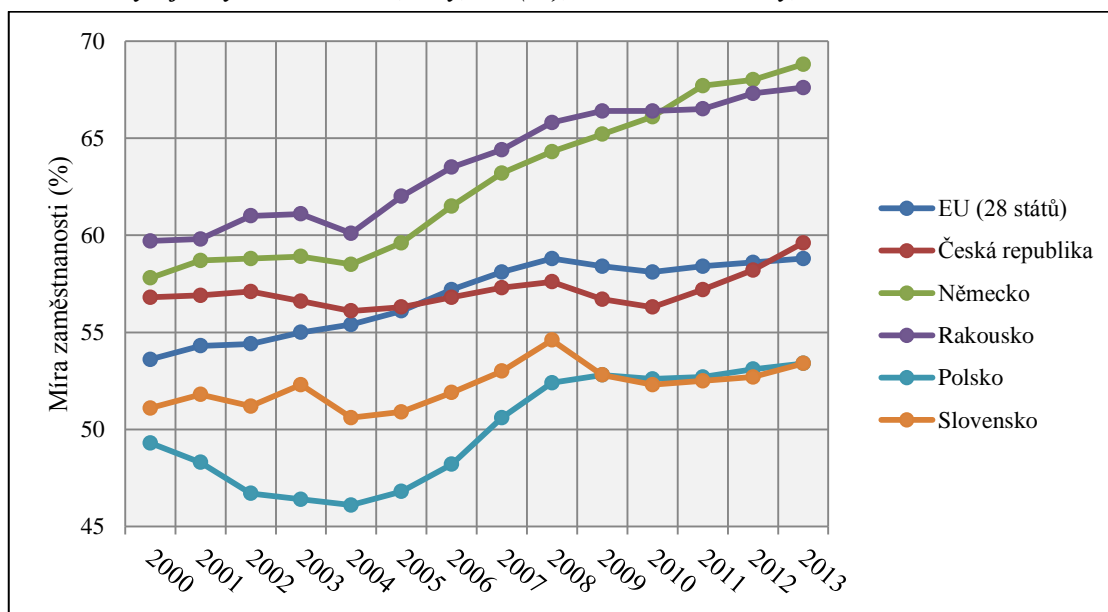
Počítáno ve věkové skupině 15–64 let a za roční průměrné údaje.

Přerušení v časových řadách: ČR (2011), Německo (2005), Rakousko (2004, 2013) a Slovensko (2011).

Zdroj: Eurostat_LFS a vlastní zpracování

Jak se vyvíjela míra zaměstnanosti žen, je patrné z obr. 17. Nejnižší hodnoty stejně jako u mužů vykazovaly státy Polsko a Slovensko. Polské ženy měly od roku 2000 klesající tendenci až do roku 2004, kdy se hodnota ustálila na 46,2 %, ale od roku 2005 stejně jako v případě mužů hodnota rostla, až se v roce 2009 zastavila na hodnotě 52,8 %. Minima dosáhla míra zaměstnanosti v roce 2003 s hodnotou 46 %. Následně do roku 2013 hodnoty stagnovaly okolo hranice 53 %. Míra zaměstnanosti na Slovensku se do roku 2007 pohybovala mezi 51–53 %, pak do roku 2008 hodnota vzrostla na 54,6 % a vzápětí v roce 2009 poklesla zpátky na hodnotu 52,8 %. Míra se pak do roku 2013 držela kolem 53% hranice. Situace v EU byla taková, že míra rostla od roku 2000 až do roku 2008, kdy se zastavila na hodnotě 58,8 % a po zbytek sledovaného období se hodnota držela mezi 58–59 %. V ČR byla míra víceméně konstantní, a to kolem 57 % až do roku 2011. V roce 2013 zaznamenala míra zaměstnanosti v ČR maximum 59,6 % a v pomyslném žebříčku hodnot přeskočila hodnoty EU. Situace v Rakousku a Německu byla obdobná. Do roku 2004 hodnoty víceméně stagnovaly a vzápětí od roku 2005 přišel prudký nárůst zaměstnanosti, který se v Německu nezastavil a pokračoval až do roku 2013, kde se zastavil na hodnotě 68,8 %. Zato v Rakousku se nárůst míry zaměstnanosti pozastavil v roce 2009 a stoupal už jen po desetínách, až se zastavil na hodnotě 67,6 %.

Obr. 17 – Vývoj míry zaměstnanosti, ženy, EU (28), ČR a sousední státy, 2000–2013

Pozn.: Za Roky 2000 a 2001 nebyla k dispozici data za EU (28), proto jsou vzaty údaje za EU (27).

Počítáno ve věkové skupině 15–64 let a za roční průměrné údaje.

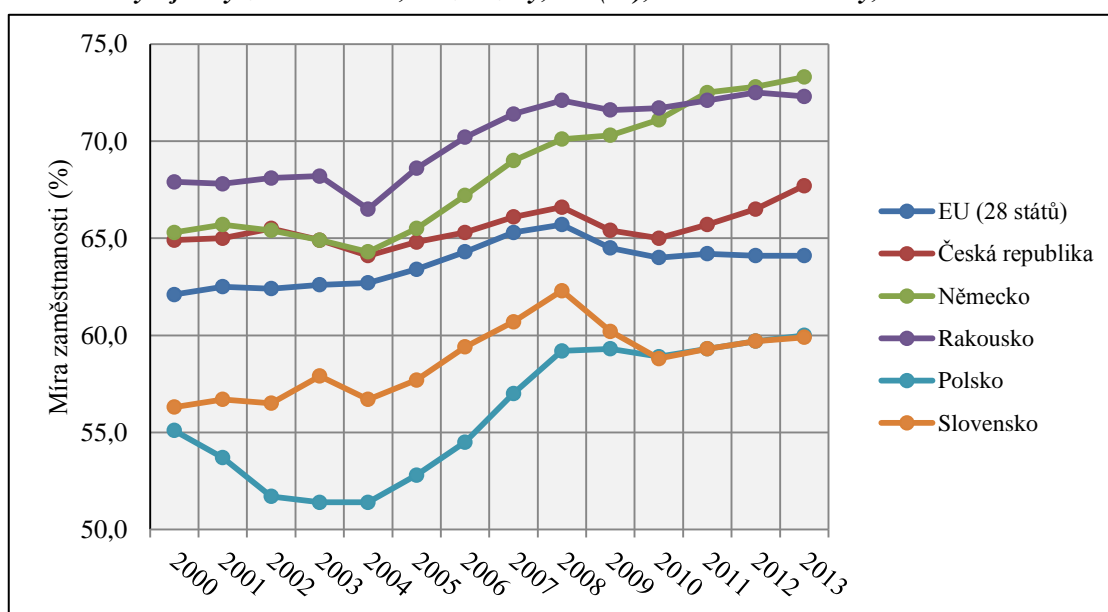
Přerušení v časových řadách: ČR (2011), Německo (2005), Rakousko (2004, 2013) a Slovensko (2011).

Zdroj: Eurostat_LFS a vlastní zpracování

Analýzu vývoje míry zaměstnanosti za muže a ženy dohromady si lze prohlédnout na obr. 18. Z obrázku je patrné, které státy měly nejnižší a které naopak nejvyšší míru zaměstnanosti za celé sledované období. Nejnižší míru zaměstnanosti na počátku sledovaného období měly státy Polsko a Slovensko. Polsku mezi roky 2000 a 2004 klesla míra zaměstnanosti z 55 % až na 51,7 %. Ze všech sledovaných států to byl nejvyšší pokles míry zaměstnanosti.

V roce 2003 bylo minimum u Polska 51,2 %. Ovšem od roku 2004 míra konstantně rostla až do roku 2009, kdy se růst zastavil, a do konce sledovaného období se hodnota pohybovala mezi 59–60 %. Míra zaměstnanosti na Slovensku během 8 let vystoupala až na hodnotu 62,3 %, pak se rostoucí vývoj zastavil a v následujících dvou letech míra klesla na hodnotu 58,8 % z důvodu celosvětové finanční krize. Do roku 2013 se míra na Slovensku ustálila přibližně mezi hodnotami 59–60 %. Míra v EU mírně rostla od roku 2000 až do roku 2008, poté nepatrně klesala až na hodnotu 64 % v roce 2010 a do konce sledovaného období si udržovala konstantní hodnotu kolem 64 %. Hodnoty Německa a ČR se pohybovaly do roku 2004 téměř na totožných číslech. Od téhož roku začaly míry za oba státy růst, nicméně za Německo daleko strměji než za ČR. Německu rostla míra zaměstnanosti až do konce sledovaného období s lehkým zadrhnutím mezi roky 2008 a 2009. Dokonce se míra zaměstnanosti Německa v roce 2013 dostala i před Rakousko, které do roku 2012 vévodilo míře zaměstnanosti. V ČR stoupala míra do roku 2008 až na hodnotu 66,6 %, kdy vzápětí do roku 2010 klesla o 1,6 procentních bodů. Do roku 2013 vystoupala hodnota míry zaměstnanosti na 67,7 %. Míra v Rakousku byla od počátku sledovaného období nejvyšší ze všech států. Od roku 2011 převyšovala míra Německa míru Rakouska.

Obr. 18 – Vývoj míry zaměstnanosti, muži a ženy, EU (28), ČR a sousední státy, 2000–2013

Pozn.: Za Roky 2000 a 2001 nebyla k dispozici data za EU (28), proto jsou vzaty údaje za EU (27). Počítáno ve věkové skupině 15–64 let a za roční průměrné údaje.

Přerušení v časových řadách: ČR (2011), Německo (2005), Rakousko (2004, 2013) a Slovensko (2011).

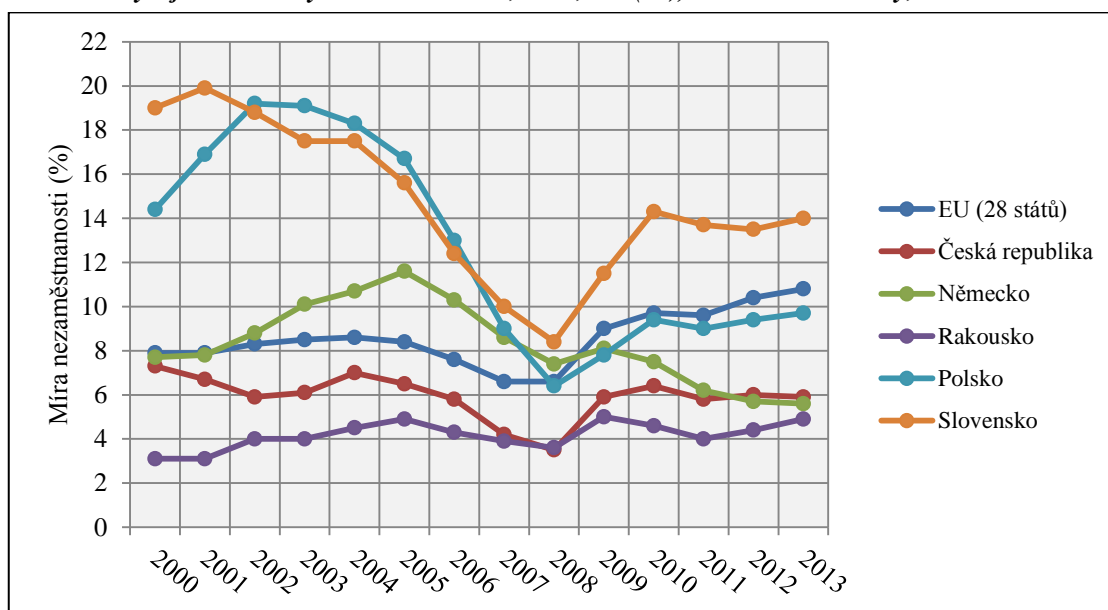
Zdroj: Eurostat_LFS a vlastní zpracování

4.4.2 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti

Vývoj obecné míry nezaměstnanosti za muže v EU (28), ČR a sousedních státech lze vidět na obr. 19. Nejvyšší míru nezaměstnanosti měly státy Polsko a Slovensko. V Polsku se během let 2000–2002 míra vyšplhala na hodnotu 19,2 %, poté následovalo prudké klesání až do roku 2008. Míra v roce 2008 byla 6,4 %. Během ekonomické recese, která započala koncem roku

2008, míra vzrostla na 9,7 % v roce 2013. Míra nezaměstnanosti na Slovensku dosáhla maxima v roce 2001, kdy zaznamenala hodnotu 19,9 %. Poté přišlo prudké klesání až do roku 2008, kdy naopak míra dosáhla svého minima 8,4 %. Následkem ekonomické krize se míra ustálila mezi 13,5–14,3 %. V Německu proběhla, mezi lety 2003–2005, rozsáhlá reforma politiky pracovního trhu a byl zaveden zákoník o sociálním zabezpečení. Změny se týkaly především oblasti dlouhodobé nezaměstnanosti a příspěvků v nezaměstnanosti (Pospíšil 2013). Výsledek reforem je vidět na obr. 19, kdy od roku 2005 byl zaznamenán hospodářský růst a snižovala se míra nezaměstnanosti až do roku 2008. Během let 2008 a 2009 vzrostla míra nejméně ze všech států EU, a to jen o 0,7 procentních bodů. Do konce roku 2013 však míra mírně klesala až na hodnotu 5,6 %. Mezi roky 2000–2004 se míra nezaměstnanosti v ČR pohybovala v rozmezí 6–7,3 %. Od vstupu ČR do EU v roce 2004 se míra snižovala až do roku 2008, kdy dosáhla minima 3,5 %. Jako v ostatních státech EU i v ČR míra nezaměstnanosti mezi roky 2008–2010 rostla. Od roku 2010 až do roku 2013 hodnota víceméně stagnovala mezi 5,8–6,4 %. Míra nezaměstnanosti za EU (28) ve sledovaném období klesala až do roku 2008 na hodnotu 6,6 % a mezi lety 2009–2013 mírně rostla až na hodnotu 10,8 % v roce 2013. Míra nezaměstnanosti mužů byla v Rakousku mezi roky 2000–2013 nejnižší ze všech sledovaných států, jen v roce 2008 byla nižší míra v ČR o 0,1 procentního bodu. Celkový vývoj se pohyboval mezi hodnotami 3,1–5 %. Míra v Rakousku dosáhla maxima v roce 2009, kdy hodnota byla 5 %.

Obr. 19 – Vývoj obecné míry nezaměstnanosti, muži, EU (28), ČR a sousední státy, 2000–2013

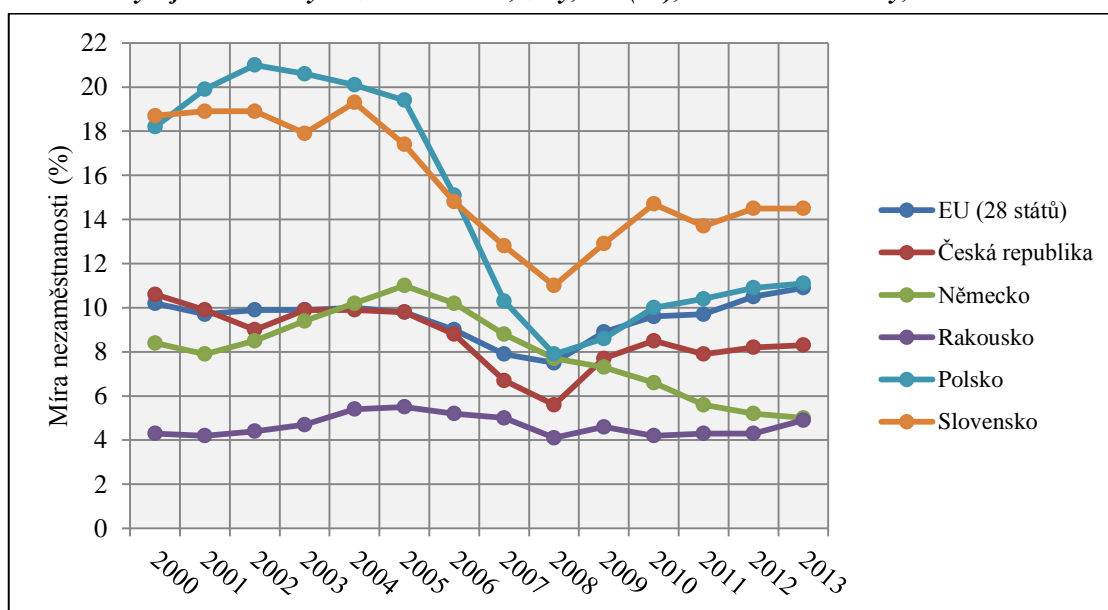
Pozn.: Sezónně neočištěná data.

Počítáno ve věkové skupině 15–74 let a za průměrné roční údaje.

Zdroj: Eurostat_LFS a vlastní zpracování

Jak se vyvíjela obecná míra nezaměstnanosti žen v EU, ČR a sousedních státech je patrné z obr. 20. Jak lze vyčíst, tak trend vývoje míry nezaměstnanosti u žen byl velmi podobný vývoji míry mužů. Polské a slovenské ženy měly nejvyšší míru ze všech sledovaných států, kdy od roku 2004 hodnoty u obou států strmě klesaly, až se zastavily v roce 2008. V důsledku probíhající finanční krize došlo stejně jako u mužů k navýšení míry. Hodnota (14,5 %) na Slovensku v roce 2013 patřila mezi nejvyšší míru nezaměstnanosti v EU. Míra v Polsku se zastavila na 11,1 %, čímž se přibližovala průměru za EU (28). Míra v EU mezi roky 2000–2008 klesala a od roku 2009 měla velmi podobný vývoj jako míra polských žen. V ČR byl průběh velmi podobný v případě mužů. Do roku 2008 míra klesala, až dosáhla svého minima 5,6 %. Od konce roku 2008 do roku 2010 došlo ke strmému růstu na hodnotu 8,5 % a mezi lety 2011–2013 byla míra mezi 7,9–8,3 %. V letech 2000–2005 míra nezaměstnanosti žen v Německu mírně rostla, a v roce 2005 dosáhla svého maxima 11 %. Po reformách, které německá vláda provedla v období 2003–2005, měla míra až do roku 2013 klesající trend a své minimum (5 %) zaznamenala v roce 2013. Zajímavostí je, že míra nezaměstnanosti žen v Německu byla převážně nižší než míra mužů (tab. 5). Situace v Rakousku byla opět, co se týče míry nezaměstnanosti žen, nejpříznivější. Mezi sledovanými lety nedošlo k žádnému výraznému poklesu či růstu. Minimum zaznamenala míra v roce 2008 (4,1 %).

Obr. 20 – Vývoj obecné míry nezaměstnanosti, ženy, EU (28), ČR a sousední státy, 2000–2013

Pozn.: Sezónně neočištěná data.

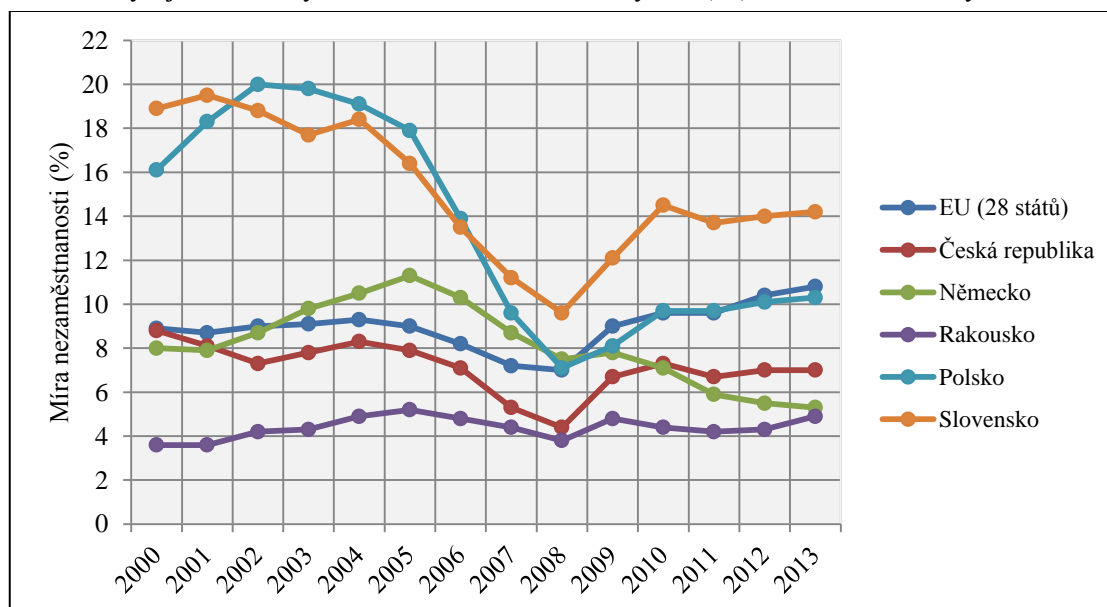
Počítáno ve věkové skupině 15–74 let a za průměrné roční údaje.

Zdroj: Eurostat_LFS a vlastní zpracování

Vývoj obecné míry nezaměstnanosti v ČR, EU (28) a v sousedních státech Česka lze vidět na obr. 21. V Polsku byla v roce 2000 míra nezaměstnanosti 16,1 % a na Slovensku dokonce 18,9 %. Vývoj v těchto dvou zemích měl podobný charakter, kdy hodnoty za oba státy od roku 2004 začaly prudce klesat a zastavily se až v roce 2008. Hodnota v Polsku se zastavila na 7,1 %, což byl v tu dobu průměr EU (28). Za 8 let se míra nezaměstnanosti v Polsku snížila

o 9 procentních bodů. Na Slovensku se hodnota zastavila na 9,6 %. Takhle značný pokles míry nezaměstnanosti byl zapříčiněn vstupem obou států do EU v roce 2004, kdy se jim otevřel evropský pracovní trh a nabízel lidem více pracovních příležitostí. Od konce roku 2008 do roku 2010 naopak rostla míra nezaměstnanosti v obou státech. Na Slovensku o něco strměji než v Polsku. Na konci sledovaného období se v Polsku hodnota zastavila na 10,3 %. Na Slovensku byla na konci sledovaného období naměřená hodnota 14,0 %, což zařadilo Slovensko mezi státy s nejvyšší nezaměstnaností v EU. Situace v ČR, Německu a EU začínala v roce 2000 na přibližných hodnotách v rozmezí 8–8,9 %. Míra nezaměstnanosti v EU se až do roku 2008 nijak nevychovala z hodnot mezi 7–9 %. Od roku 2009 v EU mírně rostla míra nezaměstnanosti až do konce sledovaného období, kdy se zastavila na hodnotě 10,8 %. Hodnota v ČR víceméně klesala až do roku 2008, kde se zastavila na 4,4 %. Tato hodnota patřila k nejnižším v celé EU. Ale jako v ostatních státech EU začala od konce roku 2008 míra nezaměstnanosti stoupat a růst se zastavil v roce 2010 na hodnotě 7,3 %. D roku 2013 klesla na 7,0 %. V Německu míra nezaměstnanosti rostla do roku 2005 až na hodnotu 11,3 %. Od téhož roku míra nezaměstnanosti klesala, avšak mezi lety 2008 a 2009 mírně vzrostla o 0,3 procentní body. Pak už jen hodnota klesala do konce sledovaného období a zastavila se na 5,3 %. Míra nezaměstnanosti v Rakousku byla od počátku až do konce sledovaného období nejpříznivější. Z hodnoty 3,6 % v roce 2000 rostla do roku 2005 na nejvyšší hodnotu 5,2 % během sledovaného období. Následoval mírný pokles o 1,4 procentních bodů v roce 2008 na hodnotu 3,8 %. Během období 2008 a 2009 vzrostla míra nezaměstnanosti na 4,8 % a do roku 2013 mírně stoupla na 4,9 %.

Obr. 21 – Vývoj obecné míry nezaměstnanosti, muži a ženy, EU (28), ČR a sousední státy, 2000–2013

Pozn.: Sezónně neочиštěná data.

Počítáno ve věkové skupině 15–74 let a za průměrné roční údaje.

Zdroj: Eurostat_LFS a vlastní zpracování

4.4.3 Index nezaměstnanosti žen

V tab. 5 lze vyzorovat, jak se vyvíjel index nezaměstnanosti v období 2000–2013. Index nezaměstnanosti vyjadřuje podíl míry nezaměstnaných žen k míře nezaměstnaných mužů a ukazuje, kolikrát je vyšší míra nezaměstnanosti žen oproti míře mužů.

V EU, mezi roky 2000–2008, se index pohyboval mezi hodnotami 1,14–1,29, to znamená, že míra nezaměstnanosti žen byla 1,14–1,29× vyšší než míra mužů. Po roce 2008 byla míra nezaměstnanosti žen téměř stejná jako u mužů. Z tab. 5 je zřejmé, že rozdíl v nezaměstnanosti mezi muži a ženami v ČR patřil k nejvyšším v celé EU. Nejvyšší zaznamenaná hodnota 1,62 byla v roce 2003. Situace se od roku 2009 trochu vyrovnala, ale i tak jsou rozdíly mezi muži a ženami velmi vysoké. V Německu byly naopak hodnoty vyrovnané, kdy nižší nezaměstnanost vykazovaly ženy oproti mužům. Nejnižší index (0,88) byl v roce 2010, byla míra u žen nižší než u mužů. Trendem v Německu je nižší nezaměstnanost žen než mužů. V Rakousku byla do roku 2008 vyšší míra nezaměstnaných žen, avšak od roku 2009 se hodnoty vyrovnaly a v roce 2013 byl index roven 1, což znamenalo stejnou míru nezaměstnanosti jak u žen, tak u mužů. V Polsku se, po celé sledované období, index pohyboval kolem hodnoty 1,2. Na Slovensku byl do roku 2004 index v rozmezí 0,95–1,1. Od roku 2004 index rostl, čímž se navyšoval rozdíl mezi ženami a muži. Po roce 2009 se hodnoty přiblížily zpátky k jedné. Následky finanční krize byly vidět u všech sledovaných států za celé období, když se více zvyšovala míra nezaměstnanosti mužů než žen, z čehož vyplývalo snižování hodnoty indexu blíže k jedné.

Tab. 5 – Index nezaměstnanosti žen, EU (28), ČR a sousední státy, 2000 - 2013

	EU (28)	Česká republika	Německo	Rakousko	Polsko	Slovensko
2000	1,29	1,45	1,09	1,39	1,26	0,98
2001	1,23	1,48	1,01	1,35	1,18	0,95
2002	1,19	1,53	0,97	1,10	1,09	1,01
2003	1,16	1,62	0,93	1,18	1,08	1,02
2004	1,16	1,41	0,95	1,20	1,10	1,10
2005	1,17	1,51	0,95	1,12	1,16	1,12
2006	1,18	1,52	0,99	1,21	1,16	1,19
2007	1,20	1,60	1,02	1,28	1,14	1,28
2008	1,14	1,60	1,04	1,14	1,23	1,31
2009	0,99	1,31	0,90	0,92	1,10	1,12
2010	0,99	1,33	0,88	0,91	1,06	1,03
2011	1,01	1,36	0,90	1,08	1,16	1,00
2012	1,01	1,37	0,91	0,98	1,16	1,07
2013	1,01	1,41	0,89	1,00	1,14	1,04

Zdroj: Eurostat_LFS a vlastní výpočty

4.4.4 Komparace míry nezaměstnanosti podle věkových skupin mezi EU (28), ČR a sousedními státy

Z tabulky 6 je patrná míra nezaměstnanosti v EU (28), ČR a sousedních státech za rok 2013, kdy byla zveřejněna zatím poslední dostupná data za roční průměry.

Nejvyšší hodnoty ve všech kategoriích za obě pohlaví má Slovensko. Rozdíl mezi celkovou mírou nezaměstnanosti a věkovou skupinou do 25 let je přibližně 20 procentních bodů. Věková skupina 25–74 let se pohybovala kolem hodnoty 12–13 %. Míra Polska je velmi podobná hodnotě průměru EU (28). Nejvíce se oproti EU (28) liší u žen ve věkové kategorii do 25 let. Průměr EU (28) je 22,7 % a Polska 31,6 %. Ve věkové skupině 25–74 let jsou hodnoty Polska nižší jak hodnoty EU (28). Míra nezaměstnanosti ve věkové skupině pod 25 let v EU (28) je především ovlivněna státy jako Řecko, Španělsko, Chorvatsko a Itálie, kde se pohybují hodnoty míry nezaměstnanosti kolem 50 %. Co se týká ČR, tak celková míra nezaměstnanosti se nachází v popředí EU (28). Hodnoty míry pod 25 let se sice pohybují kolem 20% hranice, ale i tahle hodnota se řadí mezi ty nižší v EU (28). Nejnižší rozdíl mezi mírou nezaměstnanosti u věkové skupiny pod 25 let a 25–74 let zaznamenalo Německo. Oproti ostatním státům je rozdíl mezi těmito skupinami u obou pohlaví pouhých 2,9 procentních bodů. Podobný rozdíl je viděn i u mužů a žen. Rakousko má sice celkově nejnižší míru nezaměstnanosti u obou pohlaví ze sledovaných států, ale míra pod 25 let je téměř dvojnásobná oproti té celkové. Rozdíly mezi muži a ženami jsou minimální.

Tab. 6 – Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin, muži, ženy, obě pohlaví, EU (28), ČR a sousední státy, 2013

	Muži			Ženy			Celkem		
	15-74	<25	25-74	15-74	<25	25-74	15-74	<25	25-74
EU (28 států)	10,8	24,1	9,4	10,9	22,7	9,6	10,8	23,5	9,5
Česká republika	5,9	18,7	4,9	8,3	19,3	7,6	7,0	18,9	6,1
Německo	5,6	8,6	5,3	5,0	7,1	4,7	5,3	7,9	5,0
Rakousko	4,9	8,9	4,3	4,9	9,4	4,2	4,9	9,2	4,3
Polsko	9,7	25,4	8,1	11,1	30,1	9,5	10,3	27,3	8,8
Slovensko	14,0	34,9	11,9	14,5	31,6	13,3	14,2	33,7	12,5

Pozn.: Sezónně neočištěná data.

Počítáno za průměrné roční údaje.

Zdroj: Eurostat_LFS a vlastní zpracování

Kapitola 5

Závěr

Nezaměstnanost představuje velký ekonomický a sociální problém pro každý stát. Zvýšené sledovanosti se jí dostávalo především v posledních letech, kdy se začaly projevovat dopady celosvětové hospodářské krize, která propukla v roce 2008. Následky krize se nevyhnuly ani České republice. Počet nezaměstnaných osob od roku 2008 do začátku roku 2014 narostl téměř o 400 tis. nezaměstnaných osob. V lednu 2014 evidovaly úřady práce v celé ČR rekordních 629,3 tis. uchazečů o zaměstnání (ČSÚ 2014a).

Cílem práce bylo zmapování vývoje nezaměstnanosti v ČR po roce 1993, a to jak obecně, tak i podle vybraných demografických atributů (pohlaví, věk, dosažený stupeň vzdělání). Dále byl předmětem práce vývoj míry nezaměstnanosti na regionální úrovni ČR. Další neméně důležitou částí práce byly míry zaměstnanosti a míry nezaměstnanosti mezi ČR, EU (28) a vybranými zeměmi EU a jejich vzájemné porovnání. Ve všech sledovaných státech došlo v období 2000–2013 ke zvýšení míry zaměstnanosti. Snížení míry nezaměstnanosti v letech 2000–2013 bylo zaznamenáno u většiny sledovaných států až na stát Rakousko a průměr EU (28), které vykazovaly nepatrné zvýšení.

V úvodní kapitole byly stanoveny hypotézy, na které se pokusím nyní odpovědět.

- I. Nejnižší míra nezaměstnanosti v ČR za celé sledované období je v hlavním městě Praha a dále pak ve Středočeském kraji, což je zapříčiněno dosaženým vzděláním obyvatel a také vysokou koncentrací pracovních příležitostí.*
- II. Míra zaměstnanosti žen byla v České republice nižší než průměr všech zemí EU (28), naopak míra zaměstnanosti mužů výrazně vyšší.*
- III. Míra nezaměstnanosti v ČR není vysoká oproti průměru členských zemí EU. Bylo tomu tak od počátku zkoumaného období.*
- IV. Míra nezaměstnanosti v ČR je nejvyšší u lidí se základním vzděláním. Vysoká míra nezaměstnanosti je také u mladých lidí ve věku 15 – 24 let.*

I. Mezi roky 1993–2012 nebyla vždy nejnižší míra nezaměstnanosti v hl. městě Praha a v Středočeském kraji. V roce 1993 byly nejnižší míry nezaměstnanosti v Libereckém a Jihočeském kraji, které měly shodnou hodnotu 3,3 %. Středočeský kraj v tu dobu vykazoval jednu z nejvyšších hodnot (4,4 %). Vyšší míry měly už jen kraje Karlovarský, Ústecký, Moravskoslezský a Olomoucký. Ale během sledovaných let míra nezaměstnanosti v hl. městě Praha a v Středočeském kraji začala dosahovat nejnižších hodnot ze všech krajů. S nízkou mírou jim sekundoval pouze Jihočeský kraj. V případě mužů měl vývoj stejný průběh jako u obou pohlaví dohromady. U žen mělo hl. město Praha vždy nejnižší hodnoty během sledovaného období. Ve Středočeském kraji došlo ke snížení míry nezaměstnanosti.

II. Míra zaměstnanosti žen byla skutečně nižší než průměr všech zemí EU (28) v letech 2006–2012, ale v roce 2013 už byla míra v ČR (59,6 %) vyšší než průměr EU (58,8 %). Míra zaměstnanosti v případě mužů byla vyšší, po celé sledované období, než průměr EU. Nejvyšší hodnota v ČR byla zaznamenána v roce 2013 (75,7 %). Rozdíly v zaměstnanosti mezi muži a ženami jsou v ČR vysoké.

III. Třetí hypotéza byla potvrzena, protože v celém sledovaném období byla míra nezaměstnanosti ČR nižší než průměr členských zemí EU. Rozdíl v roce 2013 mezi mírou ČR a průměrem EU byl 3,8 procentních bodů. Míra nezaměstnanosti v ČR se řadí mezi nejnižší v EU. Z vybraných států mělo nejnižší míru Rakousko. Naopak nejvyšší míry v celém sledovaném období měly Polsko a Slovensko. Slovensko dokonce patří ke státům s nejvyšší mírou nezaměstnanosti z členských států EU.

IV. Čtvrtá hypotéza naznačovala, že nejvyšší míra nezaměstnanosti je u lidí se základním vzděláním a že je také vysoká míra nezaměstnanosti u mladých lidí ve věku 15–24 let. Tato hypotéza byla potvrzena. V celém sledovaném období míra nezaměstnanosti u lidí se základním vzděláním či bez vzdělání rostla, jak v případě mužů, tak i v případě žen. U mužů v roce 2012 byla míra 31,6 %. V tom samém roce u žen byla 25,9 %. Nárůst míry nezaměstnanosti mužů se základním vzděláním byl od roku 1993 až do roku 2012 o 22,3 procentních bodů. U žen za to samé období o 17,2 procentních bodů. Míra nezaměstnanosti mladých lidí ve věkové skupině 15–24 let byla od počátku sledovaného období nejvyšší ze všech věkových skupin u mužů i žen. Za muže ve věkové skupině 15–19 let došlo během 19 let k nárůstu z 10,1 % na 48,3 %. A u věkové skupiny 20–24 let byl pozorován nárůst z 5,3 % na 16,7 %. V případě žen byl velmi podobný rostoucí vývoj jako u mužů.

V práci bylo možné získat základní přehled o průběhu vývoje nezaměstnanosti z různých demografických aspektů (věk, pohlaví, dosažené vzdělání) od začátku 90. let minulého století do počátku 2. desetiletí tohoto století v ČR a v krajích. Dále byla v práci nastíněna situace kolem zaměstnanosti a nezaměstnanosti v sousedních státech ČR s následným porovnáním mezi sebou. Na základě těchto poznatků je možné podrobněji zkoumat skupiny faktorů ovlivňujících nezaměstnanost. Předmětem dalšího studia by tak mohla být například detailnější studie nezaměstnanosti mladých lidí, kterých každoročně přibývá na úřadech práce.

Seznam použité literatury a dat

- AGENTURA ČTK 2013. *EU chce mladým zajistit práci. Bez zaměstnání nebo školení nemají být déle než 4 měsíce.* [online]. [cit. 2014-5-17].
Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/svet-evropa/c1-59419020-eu-nezamestnanost-mladi-prace-zamestnani-skoleni-dele-4-mesice>
- BUCHTOVÁ, B. a kol. 2002. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2002, 236 s. ISBN 80-247-9006-8.
- BYZNYS PRO SPOLEČNOST 2012. *Zaměstnávání osob se zdravotním postižením.* 1. vyd. Praha, 2012. [online]. [cit. 2014-05-20].
Dostupné z: <http://www.polovinanebe.cz/?src=public/pn/prozam/>
- CAHLÍK, T., HLAVÁČEK M., SEIDLER, J. 2010. *Makroekonomie: psychologický, ekonomický a sociální problém.* 2. upr. vyd. Praha: Karolinum, 2010, 228 s. ISBN 978-80-246-1906-4.
- ČSÚ_VŠPS 2013. *Trh práce v ČR – časové řady 1993 – 2012* [online]. [cit. 2014-05-16].
Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/publ/3103-13-r_2013
- ČSÚ_VŠPS 2014a. *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – Metodika.* [online]. [cit. 2014-07-20]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zam_vsps
- ČSÚ_VŠPS 2014b. *Trh práce v ČR – časové řady 1993 – 2013* [online]. [cit. 2014-05-20].
Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/p/250130-14>
- ČSÚ 2014c. Tisková zpráva: *Se zdravotním postižením žije každý desátý občan ČR.* [online]. [cit. 2014-05-20]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/se_zdravotnim_postizenim_zije_kazdy_desaty_obcan_cr_20140416
- EUROSTAT 2013. *Youth unemployment*[online]. [cit. 2014-05-29]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Youth_unemployment
- EUROSTAT_LFS 2014. *Employment and unemployment statistical database.* [online]. [cit. 2014-07-08]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_lfs/data/data_base

- FESTOVÁ, J., VOJTĚCH, J. 2002. *Nezaměstnanosti absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2002, 54 s. [online]. [cit. 2014-05-29]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/NEZAM02.pdf
- GOLA, P. 2012. *Strašák dlouhodobé nezaměstnanosti*. [online]. [cit. 2014-5-17]. Dostupné z: <http://finexpert.e15.cz/strasak-dlouhodobě-nezamestnanosti>
- GOLA, P. 2013. *Podpora v nezaměstnanosti u našich sousedů*. [online]. [cit. 2014-7-24]. Dostupné z: <http://finexpert.e15.cz/podpora-v-nezamestnanosti-u-nasich-sousedu>
- KADERÁBKOVÁ, B. 2003. *Úvod do makroekonomie: neoklasický přístup*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2003, xviii, s. 162 – 167. ISBN 80-717-9788-X.
- KAPLAN, P. 1999. *Romové a zaměstnanost neboli zaměstnatelnost Romů v České republice*. Kaplan, P. IN: *Romové v České republice (1945 – 1988)*. Praha: Socioklub, 1999, 352 – 377 s.
- KOLMAN, P. 2008. *Správa na úseku zaměstnanosti*. *Veřejná správa* 2008, č. 13. [online]. [cit. 2014-05-17]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/sprava-na-useku-zamestnanosti.aspx>
- KŘIVÁNKOVÁ, L. 2006. *Vývoj nezaměstnanosti ve vybraných regionech České republiky a komparace úrovně nezaměstnanosti v ČR a EU*. Brno, 2006. 66 s. Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita v Brně, Fakulta pedagogická, Katedra občanské výchovy. [online]. [cit. 2014-07-10]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/67480/pedf_m/
- KUCHAŘ, P. 2007. *Trh práce: sociologická analýza*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, 183 s. ISBN 978-802-4613-833
- MAREŠ, P. 1998. *Nezaměstnanost jako sociální problém: psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd. Praha: Slon - sociologické nakladatelství, 1998, 151 s. ISBN 80-901-4249-4.
- MPSV 2011. *Životní a existenční minimum*. [online]. [cit. 2014-7-24]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/zivotni_min
- MPSV 2012. *Rekvalifikace*. [online]. [cit. 2014-3-10]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/obcane/rekvalifikace>
- MPSV 2013. *Program Záruky pro mládež*. [online]. [cit. 2014-7-22]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/16867>
- MPSV 2014a. *Zákon o zaměstnanosti*. In: 2004, č. 12, 143/2004 Sb. [online]. [cit. 2014-6-17]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=z435_2004_1
- MPSV 2014b. *Evropský sociální fond v ČR*. [online]. [cit. 2014-7-22]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/esf>
- MPSV 2014c. *„Stáže ve firmách – vzdělávání praxí“*. [online]. [cit. 2014-7-22]. Dostupné z: <http://fdv.mpsv.cz/cz/a/aktualne/31-na-tiskove-konferenci-byl-predstaven-projekt-staze-ve-firmach-vzdelavani-praxi> a <http://www.stazevefirmach.cz/>

- POSPÍŠIL, J. 2013. *Srovnání nezaměstnanosti v ČR a zemích EU*. Pardubice, 2013. 52 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko – správní, Ústav matematiky a kvantitativních metod. [online]. [cit. 2014–7-27]. Dostupné z: http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/52378/2/PospisilJ_SrovnaniNezamestnanosti_DB_2013.pdf
- PVS 2013. *Podpora v nezaměstnanosti*. [online]. [cit. 2014–7-24]. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/portal/obcan/situace/209/223/4767.html>
- ŠIMKOVÁ, M., PETKOVÁ, L. 2011. *Vývoj ekonomické aktivity a stárnutí populace*. Praha: Reprodukce lidského kapitálu, 2011, 10 s. [online]. [cit. 2014–7-28]. Dostupné z: <http://kdem.vse.cz/resources/relik11/sbornik/download/pdf/180-Simkova-Martina-paper.pdf>
- ŠPALEKOVÁ, H. 2011. *Důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti*. Zlín, 2011. 66 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. [online]. [cit. 2014-07-10]. Dostupné z: https://dspace.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/14895/%C5%A1palekov%C3%A1_2011_bp.pdf?sequence=1
- TAŠKEOVÁ, B. *Úloha neziskové organizace při řešení nezaměstnanosti (na příkladu města Plzeň)*. Praha, 2007. 136 s. Diplomová práce (Ing.). Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta Národohospodářská, Katedra Regionálních studií. [online]. [cit. 2014–7-22]. Dostupné z: http://www.vse.cz/vskp/4584_uloha_neziskove_organizace_pri_reseni_nezamestnanosti_%28na_prikladu_mesta_plzen%29
- VITOUŠOVÁ, D. 2013. *Srovnání nezaměstnanosti ve Středočeském a Moravskoslezském kraji*. Praha, 2013. 63 s. Bakalářská práce (Bc.). Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta informatiky a statistiky, Katedra statistiky a pravděpodobnosti. [online]. [cit. 2014-07-15]. Dostupné z: https://www.vse.cz/vskp/41479_srovnani_nezamestnanosti_ve_stredoceskem_a%20Moravskoslezskem_kraji
- VLKOVÁ 2013. *Nápady proti nezaměstnanosti? Jako přes kopírák: slevy a veřejná služba*. [online]. [cit. 2014–7-24]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/slevy-na-pojistne-a-verejna-sluzba-recepty-na-nezamestnanost-pu1-/ekonomika.aspx?c=A131022_185718_ekonomika_jvl
- Vojtěch J., Paterová, P. 2014. *Vývoj vzdělanostní a odborové struktury žáků a studentů se středním a vyšším odborným vzděláváním v ČR a v krajích ČR a postavení mladých lidí na trhu práce ve srovnání se stavem v Evropské unii*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2014, 46 s. [online]. [cit. 2014-05-29]. Dostupné z: <http://www.infoabsolvent.cz/Temata/PublikaceAbsolventi?Stranka=9-0-87&NazevSeo=Vyvoj-vzdelanostni-a-oborove-struktury-zaku-a->

ŽEMLOVÁ, K. 2013. *Problematika nezaměstnanosti a její řešení pomocí Úřadu práce*. Praha, 2013. 104 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra pracovního práva a sociálního zabezpečení. [online]. [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/99902/>